

Mens en Wereld

4e jaargang, nummer 12 · 22 Dec. 1949

MAANDBLAD VOOR BUITENKERKELIJKEN · UITGAVE VAN HET HUMANISTISCH VERBOND

In het midden dezer eeuw

1950 komt in zicht. De twintigste eeuw heeft zijn keerpunt bereikt. De indeling van de geschiedenis naar tijdperken van honderd jaar laat niet na op onze verbeelding te werken. De komende Oudejaarsdag krijgt een dieper achtergrond. Een halve eeuw ging voorbij. Hier luidt de vraag: waardoor worden de vijftig jaren, die wij thans afsluiten, het meest gekenmerkt?

Uit de verwarrende veelheid der verschijnselen komt één onomstotelijk en allesbeheersend feit duidelijk naar voren: *De mens streeft er steeds méér naar zijn lot in eigen handen te nemen.* Hij wil de dingen niet langer zo maar over zich laten komen.

In deze halve eeuw is de gedachte gemeengoed geworden, dat de mens een zelfstandige, ingrijpende kracht is ten aanzien van de machtige verschijnselen van natuur en maatschappij. Wij zijn vertrouwd geraakt met de idee, dat economische crises voorkomen kunnen worden, de werking van misoogsten geneutraliseerd, dreigende natuurrampen afgewend. De oorlog is voor de meeste mensen niet meer een uiting van goddelijke toorn maar van menselijk tekort, dat niet onvermijdelijk een dèrgelijke uitwerking behoeft te hebben. Door eeuwen geheiligde tradities, waarbij de ene groep mensen over de andere, het ene volk over het andere macht en bezitsrecht had verkregen, verdwijnen, omdat minderheden, klassen en volkeren het heft in eigen handen gaan nemen. Armoede is geen van God gegeven toestand noch een natuurlijke zaak, maar een maatschappelijk onrecht. En juist in deze vijftig jaren heeft het inzicht ruim veld gewonnen, dat niet stand en geboorte iemands functie in de samenleving behoren te bepalen, maar aanleg en karakter. En terwijl oorlogen, crises, overheersing, onderdrukking, armoede en standsvoorrechten zéér machtig zijn, hebben zij hun karakter van vanzelfsprekendheid verloren. Wij berusten er niet meer in, al weten wij ze niet goed te vermijden.

Het is vooral deze tegenstrijdigheid, die anno 1950 het leven kenmerkt: wij doden uit naam van de waardevolste levensrechten, wij onderdrukken uit naam van de

vrijheid, wij bevorderen de armoede terwille van de welvaart. Wij willen ons lot in eigen handen nemen en brengen er nog weinig van terecht. Dat is niet zo onbegrijpelijk. Over de gehele wereld is die wil wakker geworden en aan te nemen valt dat hij in de tweede helft van de twintigste eeuw zal toenemen in kracht. Mèt deze wil is wel de mogelijkheid gegeven dat de mensheid haar lot bewuster beïnvloedt, maar nog niet direct het vermogen, laat staan de praktijk. Wie als 16-jarige jongen volwassen wil zijn, is het daarom nog niet, maar zonder

die wil zal hij het ook nooit worden. De wil eigen lot in eigen handen te nemen is het kenmerk van de moderne mensheid. Of zij daarin zal slagen, weet niemand. Bij voorbaat te zeggen dat het niet lukken zal, is even onnozel als te zeggen dat het zeker voor elkaar komt. De mogelijkheden en de gevaren zijn groot. De humanist beseft, dat het erom gaat de volle

nadruk te leggen op die mogelijkheden, waarin hij een diep vertrouwen heeft. Niet omdat hij het zo graag wil of omdat hij zich van de toekomst zoveel geluk voorstelt. Maar in het geweldige proces, dat hij verbijsterd aanziet, en in deze chaotische, moeilijke, zware tijden, bestaat er voor hem één zekerheid: mèt en door de mens bezit het leven het besef van waarde, het beginsel van het geestelijke en het zedelijke. De mens alleen is de drager van dat beginsel en hij geeft er vorm aan in zijn historie. Hoe hij dat ook doet: twee voorwaarden dienen er steeds te worden gesteld, juist omdat de mens zo is: de voorwaarde, dat de persoonlijke vrijheid erkend wordt en in praktijk gebracht, en de voorwaarde, dat de sociale gerechtigheid richtsnoer is. Zonder deze twee erkenningen is het voor de humanist van weinig waarde, dat de mens ernaar streeft zijn lot in eigen handen te nemen. Dat lot is immers: *mens* te zijn. En dat betekent: een roeping hebben, een verantwoordelijkheid, een taak. Voor wie dit beseft, krijgt het streven, dat onze eeuw kenmerkt, zin en doel en waarde. En daarmee het leven in onze tijd.

*Zie, de aarde is rood
van den tragischen wijn;
't paradijs een woestijn,
maar het schepsel wordt groot.*

H. MARSMAN.

B. C.

WAAKZAAMHEID GEBODEN

In verscheidene kringen is er de laatste tijd gesproken over een boodschap van de paus aan de r.k. rechters, overal in de wereld. Het meeste heeft deze boodschap de aandacht getrokken voor zover zij tot consequentie zou moeten hebben, dat een r.k. als rechter geen medewerking zou mogen verlenen aan het uitspreken van echtscheidingen.

Op zichzelf was dit advies aan r.k. rechters niet veel nieuws. Er zijn al eerder pauselijke uitspraken van die strekking geweest. Waardoor het hele geval intussen niet minder bedenkelijk wordt. De paus doet, althans wat Nederland en veel andere landen betreft, niets meer of minder dan de r.k. rechters aanzetten in strijd met de wetten van hun land en in strijd met hun ambtseed te handelen. In Nederland is dat al heel eenvoudig aan te tonen. Wij hebben hier een wetje met algemene bepalingen — het is van 1829 — dat de rechter verplicht recht te spreken volgens de wet en dat hem verbiedt de innerlijke waarde of billijkheid van de wet te beoordelen.

Wij nemen aan dat de r.k. rechters wel de een of andere redenering er op na houden om ondanks de boodschap van hun hoogste geestelijke autoriteit hun ambt te blijven vervullen. De paus heeft gezegd: „Een r.k. rechter kan, tenzij om zeer ernstige redenen, geen burgerlijke echtscheiding uitspreken wanneer het een huwelijk betreft, dat geldig is voor God en de Kerk.” Bezien we deze uitspraak, dan blijkt, dat zij eigenlijk alleen geldt voor r.k. die kerkelijk gehuwd zijn. Al zou het effect van de boodschap dus wel een beperkte kring betreffen, de Nederlandse wetten gelden ook voor r.k. Nederlandse staatsburgers. Echtscheidingsgronden, in de Nederlandse wet vermeld, gelden ook voor hen.

Het Amerikaanse blad de Washington Post wijdt een beschouwing aan de pauselijke boodschap en zegt o.m.: „De rechter in Amerika heeft een burgerlijke en geen godsdienstige taak..... Wij geloven niet, dat de woorden van de paus enige invloed zullen hebben op conscientieuze Amerikaanse rechters van r.k. overtuiging. Maar zij zullen waarschijnlijk de rampzalige uitwerking hebben, dat zij veel mensen in verwarring brengen omdat zij de strekking hebben de grens tussen kerkelijk en burgerlijk gezag

te verdoezelen — een grens die moet blijven bestaan.”

Wat Nederland betreft kunnen wij ons bij dat betoog van de Washington Post van harte aansluiten. Men vindt de betrokken passages uit het artikel van de W.P. vermeld in De Groene. Dit weekblad vermeldt echter niet wat eraan voorafging. De W.P. begint zijn artikel nl. met de stelling, dat de paus met zijn boodschap in het bijzonder moet hebben gedacht aan de rechters in „de communistische landen”. Aan deze kant van de zaak wordt weleens te weinig gedacht. De r.k. rechters in de landen, die in de Sowjetsfeer zijn gekomen, staan voor een moeilijkheid die verschilt van het probleem waar de paus een hedendaagse r.k. Nederlandse of Amerikaanse rechter voor stelt. In bedoelde landen zijn immers de overheidsnormen veranderd. Een verandering die, zo mogen wij aannemen, van een principieel karakter is. Een rechter hoort in zo'n geval zich af te vragen, of hij het voor zijn geweten kan verantwoorden overheidsdienaars te blijven. Een soortgelijke vraag als waarvoor de Nederlandse overheidsdienaars van 1940 tot 1945 hebben gestaan.

Als de W.P. het goed heeft gezien, dan is in zijn algemeenheid het betoog van de paus te billijken. Maar dan zou het de rechters alleen stellen voor de vraag: blijven of heengaan? Dat de paus evenwel uitdrukkelijk ook het echtscheidingsvraagstuk weer eens ter tafel heeft gebracht, maakt het onwaarschijnlijk, dat hij vooral de rechters in de sowjetregioenen zou hebben bedoeld. Dat veronderstelt de W.P. dan ook niet. Ook dit blad ziet, dat de pauselijke boodschap gevaarlijk door bepaalde grenzen heenbreekt door rechters van hun taakvervulling af te dringen, een taakvervulling waarvan die rechters inhoud en strekking kenden toen zij hun ambt aanvaardden.

Het is in verschillende opzichten betreurenswaardig, dat dergelijke uitlatingen door de paus zijn gedaan. Om te beginnen stellen zij de r.k. overheidsdienaars voor een bedenkelijk dilemma. En verder geven zij voedsel aan het de laatste tijd in hevigheid toenemende anti-papisme.

Het is natuurlijk goed en nodig de r.k. kerk in haar streven op wereldlijk terrein kritisch te blijven bekijken. Dat moeten we

trouwens met elke kerk, met elke geestelijke stroming, doen. Het is duidelijk dat de r.k. door overal schotjes op te trekken en zich met allerlei wat niet der kerk is te bemoeien op een bedenkelijke manier doordringt op terrein, waar zij belemmerend werken ten aanzien van andersdenkenden. Zij dreigen aldus een staat in de staat en misschien wel een staat boven de staat te worden.

Maar nooit zal onze kritische zin en zelfs onze strijd tegen dat verschijnsel mogen ontaarden in een blinde haat tegen alles wat rooms is. Wij moeten op onze hoede zijn. Als humanisten zullen wij moeten beseffen, dat r.k. mensen mensen zijn. Waar zij een gevaar dreigen te worden moeten wij ons verweren en vooral: er iets tegenover stellen. Maar wij zullen altijd moeten beseffen, dat dit verweer niet mag ontaarden in excessen. Gaat men te ver, dan zou elke samenwerking, die in een menselijke samenleving nu eenmaal noodzakelijk is en ook in de lijn van de cultuurmens ligt, onmogelijk worden.

Wakzaam en kritisch zullen wij intussen onverzwakt moeten blijven. De pauselijke boodschap, hierboven besproken, leert ons dat weer eens. En zo zijn er tal van andere kwesties. Wakzaam zullen wij moeten zijn om te voorkomen dat de r.k. kans krijgen bij hun neiging om — wat de Washington Post zo treffend juist noemde — de grenzen tussen het kerkelijke gezag en het burgerlijke gezag te verdoezelen.

In Nederland met zijn voor de meerderheid langs confessionele lijnen georganiseerde politieke leven verkeren wij wat dat betreft in een uiterst gevaarlijke toestand.

Al is het koud

De Gereformeerde en Katholieke kerken te Zandvoort hebben kritiek uitgeoefend op de door het strandschap genomen maatregel, waarbij het hele strand is vrijgegeven voor verblijf in badkleding. Ook een lid van de Hervormde kerk had de klacht ondertekend, maar de kerkeraad had verklaard, dat aangezien het schrijven niet van hem uitging, de handtekening niet als officieel kon worden beschouwd.

Bij uitvoerige bespreking van de klachten door het strandschapsbestuur rezen van verschillende zijden bezwaren tegen herinvoering van een zg. „stoelenstrand” — waar badkleding verboden is — mede uit juridische overwegingen. De kantonrechter te Haarlem heeft nl. in 1948 een dergelijke bepaling onverbindend verklaard. Een beslissing zal worden genomen, nadat adviezen zullen zijn ingekomen van Justitie- en politie-autoriteiten. (Uit Het Parool)

MENS EN WERELD

is het orgaan van het Humanistisch Verbond. Redactieraad: Dr J. C. Brandt Corstius, Maurits Dekker, Mr A. Stempels, Adres Redactie: A. van Ostadelaan 147, Utrecht — Adres Administratie: Bleyenburgerstraat 1, telefoon 10163, Utrecht. Postgiro 304960 t.n.v. Humanistisch Verbond te Utrecht — Advertentie-tarieven op aanvraag. Kleine advertenties voor particulieren f 1,— per regel: kolombreedte 58 mm. — Abonnementencondities: Leden: gratis, niet-leden: f 2,50 per jaar. — Prijs losse nummers f 0,20. — Conditie Lidmaatschap Humanistisch Verbond worden verstrekt door: Centraal Bureau, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht.

Conferentie voor de Europese Cultuur in Lausanne

In Mei 1948 had in Den Haag het eerste congres van de Europese beweging plaats, waaraan de aanwezigheid en de redevoeringen van zoveel prominente politieke persoonlijkheden, onder wie men zich Churchill in de eerste plaats herinneren zal, zoveel relief gaf. Dit congres nam, onder anderen, drie besluiten: op politiek terrein de resolutie dat een Europese Assemblée zou geschapen worden. Dit heeft geleid tot de zgn. Raad van Europa en de eerste zitting van deze Assemblée in Augustus 1949. In de tweede plaats werden een aantal economische en sociale besluiten genomen, die nader besproken zijn op een congres in Londen in April 1949, en in de derde plaats werd besloten dat men het daarheen moest leiden dat in Genève een Europees Centrum voor de Cultuur tot stand kwam. Tot de nadere verwezenlijking en uitwerking van dit culturele besluit diende de Conferentie die te Lausanne van 8—12 December 1949 bijeen geweest is en waaraan ongeveer 250 afgevaardigden uit 16 Europese landen hebben deelgenomen. Algemeen voorzitter was de Oxfordse hoogleraar, Spanjaard van geboorte, maar Europeaan door wijde historische kennis en verbluffende taalbeheersing: Salvador de Madariaga en onder de deelnemers kon men leidende dichters en schrijvers als Stephen Spender, Eugenio Montale, Ignazio Silone, geleerden als Et. Gilson de beroemde physicus Max von Laue, en Raoul Dautry, Sir Richard W. Livingstone, de bekende schrijver van politieke wetenschap Denis Brogan uit Cambridge, staatslieden en journalisten als de redacteuren van de Engelse weekbladen „The Spectator” en „The Tablet” opmerken.

Twee grote doeleinden waren te voren aan de Conferentie gesteld: na te gaan en te rapporteren hoe de toestand, de belemmeringen en de beletselen van financiële, economische en politieke aard, van de cul-

tuur thans in de verschillende landen van Europa zijn en — van niet geringer belang — welke middelen konden worden beraamd en voorgesteld om in deze toestand verbetering te brengen en in het algemeen de Europese geest in wetenschap, kunst en letteren, maar ook in onderwijs en opvoeding te versterken.

Na een plechtige openingszitting, waar na de officiële welkomstreden, o.a. Minister Spaak het woord voerde, splitste de conferentie zich, teneinde in de enkele dagen zoveel mogelijk werk te kunnen verzetten, in drie secties, een voor Onderwijs- en Opvoeding, één voor culturele uitwisseling en een voor instellingen en maatregelen die de Europese geest zullen kunnen bevorderen en

Prof. Mr.
H. R. HOETINK

versterken. In deze secties is veel werk verzet, veel gesproken, waarbij niet altijd veel werd gezegd, veel plannen zijn geopperd en na kortere of langere discussie ter zijde gesteld, en als resultaat is elke sectie op de plenaire slotzittingen gekomen met een stel resoluties, die in die voltallige vergadering gewoonlijk zonder veel amendementen zijn aangenomen en als aanbevelingen aan de komende vergadering van de Assemblée zullen worden voorgelegd. De voornaamste resoluties van de secties voor de Instellingen hebben betrekking op het Centrum voor Europese Cultuur in Genève, dat een zware taak krijgt inzake materiaalverzameling, coördinatie en het nemen van nieuwe initiatieven. Het Europese „college” in Brugge moet in November 1950 gaan werken, waarvoor nationale subsidies gevraagd zullen worden. Andere besluiten be-

troffen de hulp aan om politieke redenen uit hun land verdreven intellectuelen en studenten en ten slotte werd aangedrongen op meer internationale samenwerking betreffende onderwijs en voorlichting van niet-universitaire aard, in volkshogescholen, cursussen enz. aan arbeiders, boeren en andere klassen der bevolking. Ook in de Resoluties van de Sectie voor Opvoeding en Onderwijs wordt vooropgesteld dat de toekomstige Europese intellectuele elites gerecruteerd moeten worden uit *alle* maatschappelijke klassen en beveelt verschillende concrete maatregelen aan om jonge mensen uit alle landen van Europa persoonlijk met elkaar in contact te brengen: o.a. een „Europa”-stempel op het paspoort, instelling van reisbeurzen, en reis-professoren, een Europese Universitaire Raad e.d.m.

De sectie „Exchange” dus culturele uitwisseling hield zich vooral bezig met de beperkingen die thans in veel hoger mate dan 10 jaar geleden bestaan t.a.v. internationaal verkeer van tijdschriften, boeken en personen.

Deze door de Conferentie aangenomen besluiten en aanbevelingen bevatten zeker concrete en uitvoerbare denkbeelden en dat deze ten slotte te voorschijn zijn gekomen uit de dikwijls uren lange, fraaie en pakkende, maar meestal alles minder dan concrete, veelal Franse, redevoeringen, is zeker een niet geringe verdienste van de president Prof. De Madariaga en de sub-presidenten. Opmerkenswaard is de dominerende plaats die het Frans op deze Conferentie innam; wel spraken vele Duitsers en Oostenrijkers Duits en de Engelsen Engels, — een van deze verontschuldigde zich, ongekend schouwspel! — hiervoor — maar het oor van de vergadering kon toch alleen getrokken en geboeid worden door bloemrijke Franse retoriek. Of dit een voordeel is, lijkt mij twijfelachtig.

CULTUUR en POLITIEK

De geestelijke en zedelijke vorming van de massamens kan niet geschieden door de werkzaamheid van een organisatie, die zich in politiek opzicht heeft gebonden. Dit inzicht, dat in het Humanistisch Verbond algemeen wordt gedeeld, vinden wij terug in een beschouwing van ds. L. H. Ruitenbergh in Tijd en Taak van 19 Nov. j.l. Hij schrijft daar over de terugkeer van het instituut van Arbeidersontwikkeling na de oorlog. Wij citeren daaruit het volgende:

„Het leek sterk, het was zwak. Waar de organisaties op cultureel gebied groeiden, daar werd weliswaar enerzijds winst behaald, omdat men arbeiders tot zelfwerkzaamheid bracht. Maar op den duur bracht

dit alles verlies, omdat men de beweging isoleerde, het socialisme aan een bepaalde groep bond, en binnen de beweging een bepaalde stijl cultiveerde. Men kon geboren worden en begraven (of gecremeerd) in eigen organisaties. Naar het buitenland reizen en aardrijkskunde leren in eigen verband. De socialistische beweging kreeg iets van het gereformeerde volksdeel, maar dan met een ander voorteken.....

Hier werkt het conservatisme, dat zingen kan: Happy days are here again. Hier wordt geen enkel constructief denkbeeld geleverd voor de volksofvoeding in brede zin. Hier gaat het om „onze” mensen. Daar-

achter steekt een volkomen verouderde arbeidersromantiek. Hier is niets voelbaar van de kennis van de diepe nood, waarin de massamens van alle standen heden verkeert en waar noch avondscholen, noch natuurvriendenhuizen, noch filmselectie iets aan kunnen veranderen. En dit Instituut gaat uit van een volkomen geantiqueerde voorstelling van geestelijke en zedelijke vorming.

Wanneer het Humanistisch Verbond zulke dingen zou doen, dan zou ik juichen. Dan zou ik weten, dat men hier aan duizenden iets wilde brengen vanuit een levensvisie, een blik op mens en kosmos, die althans de moeite waard is mee te denken en te zien. Al is die visie de mijne niet.”

Een dreigend gevaar - Tijden veranderen - Beginselen blijven

Het Ontwerp Film- en Bioscoopwet

Op grond van de huidige Bioscoopwet (van 1926) heeft de keuring der films plaats volgens de *negatieve* norm, dat toegelaten worden voor openbare vertoning de films, die *niet* in strijd zijn met de goede zeden en de openbare orde.

De destijds ingestelde commissie in zake herziening van de bioscoopwet, de z.g. Commissie-Sassen, was eenstemmig van oordeel, dat dit negatieve systeem gehandhaafd dient te blijven en dat een positief criterium niet dient te worden aangelegd. De Regering is haar bij de indiening van het ontwerp voor de nieuwe Film- en Bioscoopwet hierin gevolgd.

Wij kunnen ons, zowel op praktische als op principiële gronden met dit standpunt volkomen verenigen. Nog daargelaten dat het, zeker in een land met een zo gemengde bevolking als het onze, onmogelijk zou zijn een voor allen aanvaardbare positieve beoordeling der films tot stand te brengen, een keuring dus, waarbij de overheid zou gaan zeggen: „Dit is nu een goede, mooie, aanbevelenswaardige film”, zouden tegen een zodanige keuring ook ernstige principiële bezwaren gelden. Wij zouden ermee komen op de weg naar een staats-cultuur, die in een autocratie (Hitler, Franco, Stalin) op zijn plaats zou zijn, maar die in een democratische samenleving uit den boze is.

Nu zijn echter zowel de Commissie-Sassen als de Regering in deze niet konsekwent geweest. Immers ten aanzien van de kinderen onder de veertien jaren willen zij wel een positieve keuring gaan invoeren (art. 10) door de keuringscommissie te laten verklaren, dat een film voor zulke kinderen „bepaaldelijk toelaatbaar” te achten is. Deze ietwat vreemde terminologie is blijkbaar gekozen, om het veel-omstreden woord „geschikt” te ontgaan, doch in wezen betekent het precies hetzelfde.

De wijze, waarop deze bepaling in het ontwerp is opgenomen, is zodanig, dat enig wettelijk effect er niet aan verbonden is. De kinderen mogen onder de nieuwe wet ook naar de bioscoop gaan, als de films voor hen niet „bepaaldelijk toelaatbaar” zijn bevonden. Doch wel komen er op die manier films, waarvan de overheid verklaart: Dit zijn nu echte „kinderfilms”. Ook dit achten wij principiële niet zonder bedenking. Als de ouders in deze voorlichting behoeven of wensen, dan mogen en willen zij die niet ontvangen van een overheidsinstituut, doch van personen of instellingen naar hun vrije keuze. Bovendien staat het voor ons vast, dat een zodanige werkwijze onuitvoerbaar

Als het straks zover komt dat Koningin Juliana de soevereiniteit over Indonesië legt in de handen van Mohammed Hatta, is deze ceremonie één klein moment in de reeks van gebeurtenissen, die achter ons liggen en die ons nog te wachten staan. Laten wij bij die gelegenheid onze gedachten in de eerste plaats richten op de toekomst, hoezeer het verleden ook schrijnt.

Wat nu gaat komen, zal veel vergen van Nederlanders zowel als van Indonesiërs. Beide hebben niet alleen de staatkundige inrichting van hun eigen land, maar ook hun Unie gesteld op de grondslagen van de democratie, de vrijheid van geweten en meningsuiting en de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid. Dat zijn hoge waarden, die ook ons, humanisten, diep ter harte gaan. De tijd, die achter ons ligt, heeft opnieuw doen zien, dat als de spanningen en de tegenstellingen groot zijn, deze waarden kleiner schijnen en in het gedrang komen. Veel leed, ellende en smart zijn er de gevolgen van. Laten wij niet menen, dat de moeilijkheden uit de weg geruimd zijn. Nederland zal voor zijn welvaart niet meer

zal blijken te zijn en dat men er niets dan narigheid van zal ondervinden.

Deze nieuwigheid moet naar onze mening zeker niet ingevoerd worden.

D. VAN STAVEREN

Veel ernstiger is echter ons bezwaar tegen een andere wijziging, die het ontwerp in de huidige werkwijze wil aanbrengen.

Tot heden mag in Nederland *iedere film*, behoudens die, waartegen op grond van de Strafwet bezwaren zouden gelden, vertoond worden. De films, die naar het oordeel der Rijksfilmkeuring niet in het openbaar vertoond mogen worden, mag men vrijelijk in besloten kring vertonen.

Deze werkwijze dient onverzwakt gehandhaafd te blijven.

De regering is echter van deze juiste weg volkomen afgeweken. Zij wil voortaan ook voor besloten gezelschappen van meer dan 25 personen slechts de door de keuringscommissie toegelaten films tolereren, terwijl bovendien die besloten vertoningen nog aan allerlei andere beperkende bepalingen zullen onderworpen zijn: Men moet er vergunning van B. en W. voor hebben, ze zijn aan allerlei toezichtsmaatregelen en strafbepalingen onderhevig enz. Bovendien bieden een aantal andere wetsbepalingen aan B. en W. de bevoegdheid, om door allerlei ingrijpende maatregelen het gehele instituut der besloten filmvertoningen desgewenst

in die mate als voorheen het geval was, op Indonesië kunnen steunen. Indonesië heeft tot taak in vrede en vrijheid zijn verenigde staten te vormen, zijn staatsinrichting tot levende en vredebrengende werkelijkheid te maken en de Indonesische volken tot welvaart te brengen. De Unie zal vele stormen te doorstaan krijgen en een harde jeugd hebben.

Daarom juist willen wij bij deze gelegenheid de gedachten laten gaan naar de noodzaak om de beginselen, waarop de nieuwe ontwikkeling is gebaseerd, tot werkelijkheid te maken. Waar zij in het verleden werden uitgeschakeld, heerste het geweld, het leed en de dood. Dat zal zo blijven, als zij opnieuw buiten werking worden gesteld. De toekomst van Nederland en Indonesië is afhankelijk van mensen, die de keuze hebben tussen verloochening en verwerkelijking van de beginselen, die werden erkend als de enig goede. In de grond is dit een keuze tussen ondergang en herleving. Wij willen natuurlijk allemaal het laatste. Maar dat zegt nog niet zoveel. Het gaat erom of we er naar handelen!

praktisch onmogelijk te maken. Dat dit geen denkbeeldig gevaar inhoudt, zal ieder beseffen, die de mentaliteit van tal van gemeentebestuurders kent.

Men mag, als dit in de wet komt, in besloten kring vrijwel alles doen, wat men verkiest. Men mag er ongestoord vergaderen, zingen, spreken, toneelspelen, afbeeldingen vertonen..... alleen geen films.

Dit betekent een ingrijpen in het recht van vergaderen, dat m.i. volstrekt moet worden afgewezen.

Hoe deze uitzonderingstoestand, deze ernstige discriminatie, voor de film op redelijke gronden te motiveren zou zijn, is ons, ook uit de toelichting, niet duidelijk geworden.

Met te wijzen op het brandgevaar doet men een slag in de lucht, omdat in zulke vertoningen in de regel slechts films gebezigd worden, die veel minder brandgevaar opleveren dan bijv. een krant of een katoenen jurk. In elk geval zouden uit dien hoofde vertoningen met smalfilms, die alle op het geheel-ongevaarlijke acetaat-materiaal zijn afgedrukt, buiten deze regeling moeten vallen.

Een ander argument, dat de regering voor het over één kam scheren van openbare en besloten vertoningen bezigt is, dat niet-gekeurde of niet-toegelaten films vertoond worden „in publieke bijeenkomsten, waaraan slechts naar de uiterlijke vorm het karakter van besloten gezelschap wordt gegeven”.

Het zou de moeite waard zijn aan de regering omtrent deze kwasi-besloten vertoningen met niet-toegelaten films nadere

inlichtingen te vragen. Wie meent, dat zulke ontduikingen niet tot de zeldzame uitzonderingen behoren, vergist zich naar onze vaste overtuiging ten zeerste en wij weten waarlijk wel, wat er op dit gebied te koop is. Daarom zijn we erg benieuwd naar de feitelijke gegevens, die de regering hieromtrent zou kunnen overleggen. De communisten hebben vroeger soms wel ongekeurde films in zulke kwasi-besloten bijeenkomsten vertoond. Tegenwoordig laten zij al hun films keuren. De heren van Rijkseenheid moeten, naar ik vernam, weleens met niet-toegelaten films uit Indonesië op die manier gewerkt hebben. Enige omvang heeft ook dit niet gehad en 't is ook al weer helemaal afgelopen. Ze hebben trouwens wel ernstiger misdrijvingen op hun kerfstok dan deze.

Maar zelfs als het waar zou zijn, dat sommigen hier de vrijheid van de besloten kring zouden misbruiken, dan zijn zulke overtredingen aan de hand der huidige wettelijke bepalingen door een oplettende controle te achterhalen of te voorkomen. Men bezigt ook wel voor andere minder-gewenste doeleinden het middel der besloten bijeenkomst; voor de film zeker niet erger dan voor andere dingen. En het gaat bovendien niet op, om op grond van die ontduikingen nu maar ineens het gehele instituut van de vrije besloten kring op te heffen en de „goeden met de kwaden” te laten lijden.

Men zij zich er wel van bewust, dat hier *niet minder dan de geestelijke vrijheid op het spel staat* en daarom geldt hier een zo krachtig mogelijk „hands off!”

Het zou verder maar weinig moeite (alleen nogal wat plaatsruimte) vergen om te bewijzen, dat door een wetswijziging in deze geest de gehele culturele filmarbeid van filmclubs, filmliga's, instituten voor volksontwikkeling, personeelverenigingen enz. dermate zou worden belemmerd, dat hij vrijwel onmogelijk zou worden gemaakt. Er heersen op dit gebied zeker geen misstanden, die een zo fnuikend optreden van de overheid ook maar in het minst zouden kunnen wettigen. En het is wel de taak der overheid, om deze culturele arbeid zo krachtig mogelijk te bevorderen, niet om ze te verhinderen of te bemoeilijken.

Op grond van deze en nog tal van andere overwegingen, die ik nu kortheidshalve maar onbesproken laat, *moet deze wetswijziging zo beslist mogelijk worden afgewezen.*

Maar we zijn er nog niet.

De besloten vertoningen zullen, indien deze wet zou tot stand komen, niet alleen onderworpen worden aan de algemene rijks-filmkeuring, doch ook aan de *nakeuring*, zoals die tot heden vrijwel alleen van rooms-katholieke zijde wordt gehanteerd.

De Commissie-Sassen had voorgesteld, om de gehele *nakeuring* te laten vervallen.

De regering volgt echter niet dit advies

der commissie, doch wel dat van de minderheid der commissie, de heren Algera (a.r.), Sassen en Sweens (beiden r.k.). Deze minderheid had in een afzonderlijke nota voorgesteld de *nakeuring* te handhaven, echter alleen voor openbare vertoningen. De regering gaat nu echter nog weer verder dan zelfs die minderheid haar wilde laten gaan en ze wil de *nakeuring* nu meteen maar invoeren ook voor *besloten vertoningen*.

Over die gehele *nakeurings*-affaire zou een uitvoerige verhandeling nodig zijn, om ervan te zeggen wat nodig is. Ik moet mij nu tot enkele opmerkingen bepalen.

De *nakeuring* is destijds in de wet gekomen door een amendement, dat diende om de gemeentelijke autonomie te beschermen. De bedoeling was, dat ze, waar ze werd ingesteld, zou worden uitgeoefend door gemeentelijke instanties. De rooms-katholieken hebben echter zo handig gemanoeuvreed, dat in strijd met de duidelijke bedoeling de zaak in handen kwam van een door het Episcopaat ingestelde Katholieke Film Centrale (K.F.C.). Om dit te bewerkstelligen hebben de gemeentebesturen in het zuiden des lands zich verenigd in een vereniging voor gemeenschappelijke filmkeuring en die vereniging droeg de *nakeuring* op aan de K.F.C.

In het regeringsontwerp (art. 15) is de zaak nu echter zodanig geregeld, dat men deze omweg niet meer nodig heeft en men de *nakeuring* ineens kan opdragen aan de K.F.C. Dat is natuurlijk nog wel zo gemakkelijk.

Op grond van de tegenwoordige wet kan de *nakeuring* een film aannemen of verwerpen, doch ze mag er geen coupures in aanbrengen. Zo hebben de opeenvolgende ministers van binnenlandse zaken, ook de r.k. ministers, de wet steeds begrepen. De ministers Teulings en Wijers ruimen nu ook dit beletsel voor de *nakeuring* op door voor te stellen, dat de *nakeurings*organen naar hartelust in de films mogen gaan knippen (art. 15, 2de lid, de woorden „en voorzover”).

De toestand wordt nu zo, dat in de praktijk de *r.k. filmkeuring* gaat uitmaken welke films en hoe de films in geheel Nederland zullen vertoond worden, zodat wij allen, r.k. of niet, slechts de films zullen te zien krijgen, die en zoals ze naar r.k. opvattingen mogen vertoond worden. Ieder die de filmwereld kent zal weten, dat men, door aan de *nakeuring* het coupure-recht te verlenen, deze toestand zich zal zien ontwikkelen.

De nieuwe wet biedt, evenals de oude, in de artikelen 19 tot 21 alle gelegenheid aan de r.k. en eventueel aan anderen, om grote invloed uit te oefenen op de in hun kring te vertonen films. De bioscopen kunnen zich op grond van die artikelen vrijwillig onder het toezicht van die kringen

Evangelisch

Cadeaustelsel

De moderne humanist heeft geen behoefte zijn aandacht bij voorkeur te richten op het werk, dat de kerk in Nederland verricht ter verbreiding van het Christelijk geloof. Alleen dan, wanneer de wijze waarop dit werk wordt gedaan schadelijk zou zijn voor de geestelijke volksgezondheid, heeft de humanist het recht en de plicht die misstand te signaleren. Zo doen wij dit thans, nu het blijkt dat de Vereniging tot Verspreiding van de Heilige Schrift gratis het evangelie van Marcus rondzendt, waarbij, althans in een aantal exemplaren, middenin de bijbelse tekst enkele regels zijn ingevoegd, die vermelden dat hun ontlekker aan het bureau van de vereniging een zilveren potlood of zilveren theelepeltje kan afhalen.

Wij vinden dit smakeloos. De verspreiding van de bijbel is hier belangrijker geworden dan de bijbel zelf. Deze manier van doen weet niet meer te onderscheiden tussen het laagbijdegrondse en het geestelijke. Men zal natuurlijk tegenwerpen: uit begeerte naar het materiële komt men zo toch meer in aanraking met het grote geestelijke goed. Wij kennen die redenering. Ze is dezelfde als: via het snertboek naar het goede boek, via het sensatiestuk tot het goede toneel, enz. In de praktijk betekent het: men blijft bij het materiële, het snertboek, het sensatiestuk. Het paard wordt achter de wagen gespannen, tot schade voor ons volksleven.

plaatsen en de wet geeft op dat toezicht zeer nauwkeurig omschreven sancties.

Doch dit is onze r.k. ministers niet voldoende. Er mochten in een enkele zuidelijke gemeente eens enkele bioscopen zijn, die zich niet aan dat vrijwillige toezicht wensden te onderwerpen en sommige geloofsgenoten mochten eens te veel trek in de verboden vrucht krijgen. Daarom is nu voorgesteld deze gehele kerkelijke censuur in al haar scherpte *dwingend* op te leggen, ook aan hen, die er niet van gediend mochten zijn, ook aan de niet-geloofsgenoten. En de regeling is in het ontwerp zodanig opgenomen, dat de r.k. keuring in feite normbepalend wordt en de rijks-filmkeuring een wassen neus zal blijken te zijn.

Er zou over de besloten vertoningen, de *nakeuring* en over nog tal van andere voorgestelde bepalingen nog heel wat op te merken zijn.

Doch voor dit keer moeten we het hierbij laten. Er zal op andere plaatsen nog wel gelegenheid zijn er nader op terug te komen.

Wij menen echter in het voorgaande reeds wel te hebben duidelijk gemaakt, dat dit voorstel in geen geval ongewijzigd tot wet mag verheven worden, omdat het de geestelijke vrijheid van ons volk op ernstige wijze en geheel onnodig aan banden wil leggen.

IN AMERICA

Katholieken en Onderwijs

Daarover schrijft A. L. Constandse in „De Vrijdenker” een opmerkelijk artikel, dat de belangstelling van vele onzer lezers zal hebben. Wij lezen daarin het volgende:

In de schoolstrijd heeft het Roomse apparaat voorlopig de nederlaag geleden. Volgens de Amerikaanse grondwet ontvangen alleen onkerkelijke, openbare scholen staatsgelden. Daar de Roomsers er op stonden, eigen scholen te hebben, konden zij de helft der Roomse kinderen in parochiale scholen bijeenbrengen: drie miljoen van de zes miljoen. Deze drie miljoen Roomse kinderen worden opgevoed in de slechtst denkbare omstandigheden. Ze worden in het Roomse „vrijwillig gekozen ghetto” ver verwijderd gehouden van andere Amerikanen, in wie zij ketters of vijanden leren zien. Ze moeten verhinderen, dat de minderheden samenvloeien tot ene natie. Ze leren uit gecensureerde schoolboekjes. De lokalen zijn armelijk en onzindelijk, de onderwijzers slecht geschoold, negentig procent der leerkrachten zijn nonnen. In de staat Mississippi, met zijn vele negers, besteedt de regering naar verhouding het minst voor elk kind: 50 dollar per jaar, tegen New York 190 dollar. Maar katholieke scholen in Indianapolis besteden maar 15 dollar aan elk kind per jaar! Overvolle klassen, slechte leermiddelen en minderwaardige leerkrachten, alleen..... opdat de kinderen de Roomse catechismus leren. En niet veel meer. Deze Roomse scholen bedreigen het intellectuele peil der Ver. Staten.

Nu heeft kardinaal Spellman op 23 Juli een hevige aanval gedaan op Mevrouw Roosevelt, omdat die verdedigde, dat de staat geen godsdienst-onderwijs mocht bekostigen. Spellman ging grof tegen haar te keer, omdat ze „Roomse kinderen het geld onthield voor hun opvoeding”. Zo keerde hij de zaak om: de kerk berooft deze kinderen van de staatsopvoeding, omdat de staat geen Roomse staat is. De aanval op Mevrouw Roosevelt liep geheel mis, en was een blunder. Spellman moest zo in zijn schulp kruipen, dat hij voorwendde, de scheiding van kerk en staat te aanvaarden, en alleen maar vroeg om uitkering van sociale bijdragen, die de staat aan elk kind besteedt: voor vervoer naar school, schoolvoeding, enz. Inderdaad hebben vijf van de negen rechters van het Hooggerechtshof zulk een sociale steun wettelijk geoordeeld, vier niet. In 45 staten echter is het verboden, belastinggelden te gebruiken voor enige particuliere school.

Na de nederlaag van Spellman — waarvoor hij de kleine kans, eens paus te worden, wel helemaal zal hebben verspeeld — volgen de Roomsers in Amerika een andere

Gedicht en Lezer

IN EEN BESCHOUWING over Henr. Roland Holst schreef Marsman: „haar leven is het grootste wellicht dat hier onder ons wordt geleefd” en inderdaad: zij stelde zich, als geen ander, volkomen in dienst van de idee der gemeenschap en voerde een bezielde strijd voor de verwerkelijking van wat zij in de toekomst zag lichten: het visioen van een gelukkige mensheid.

Van deze strijd en haar nooit aflatende zelfstrijd, van haar diep sociaal gevoel en haar medelijden met de ontrechten en vernederden, van haar inzicht in de hoogste menselijke waarden en haar heilsverwachting, getuigt zij in haar gedichten. Wel moet men constateren, dat deze getuigenis lang niet altijd de hoogte der zuivere poëzie bereikt, doch ook daar, waar haar woord niet door de toverstaf der dichtkunst werd aangeraakt, blijft zij boeien door de waarachtigheid van een diepe overtuiging. Ook haar niet geslaagde gedichten dragen nog altijd het stempel van een grote persoonlijkheid.

Waar echter de dichter en de grote mens volkomen samengaan, schrijft zij gedichten, die tot het beste behoren, dat de Nederlandse Dichtkunst heeft voortgebracht. „Moeder van Visschers” is daar een voorbeeld van. Geen meewarigheid hier; de dichteres steeg ver uit boven de ontroering om het persoonlijk lot van een willekeurige vissersvrouw; zij schiep een gestalte, die een zinnebeeld genoemd mag worden van de velen, wier leven zich voltrekt in uitzichtloze ellende en die geen hoop kennen, doch slechts de doffe berusting. Zulken brengen hun kinderen groot voor een eender grauw bestaan; het leed, de zorg en de ellende lijken hun eeuwig te zijn. Zij blijven gevangen in de greep van de nood; dat er iets kentert in de tijd kunnen zij niet beseffen en zelfs als er in een jonger geslacht iets ontwaakt van verwachting en fierheid, blijft het nieuwe uitzicht voor hen gesloten.

Machtig en monumentaal rijst uit dit gedicht een gestalte op, die een felle aanklacht is tegen een samenleving, waarin bepaalde individuen tot de dood bij levenden lijve veroordeeld zijn.

MOEDER DER VISSCHERS.

*Zie mij: mijn mond verloorde vroeg te klagen,
mijn oog is strak gelijk een winternacht,
berusting heeft mij jong den staf gebracht
waarmee ik klim naar het eind mijner dagen.*

*Ik ken geen hoop, ik heb nooit iets verwacht,
zonen en dochteren baarde ik om te dragen
wat ik zelf draag: toen z' onder 't hart mij lagen
heb ik, om hunnentwil, veel droefs gedacht.*

*Soms groeit iets in mij op in grim'ge nachten
wanneer mijn zonen huivre' op barre zee
maar daagt de morgen, ben ik het vergeten;*

*dan is mij of hun jonge hoofde' iets weten
te blij voor mij, of die hooploze vrede
met mij gaat sterven en dat niets-verwachten.*

Uit: „de Nieuwe Geboort”. HENR. ROLAND HOLST-Van der Schalk (geb. 1869).

taktiek. Zij hopen, dat het Congres nu aan de afzonderlijke staten een bijdrage zal geven uit de federale kas voor het onderwijs in die staten, die armer zijn dan andere. En dat de kerk zijdelings een deel van dit geld in de wacht kan slepen in staten, waar katholieken veel invloed hebben. (De grondwet verbiedt rechtstreekse subsidies aan kerkelijke scholen). Een tweede taktiek is deze: Roomsers maken zich meester van leidende functies bij het openbare onderwijs: als inspecteur, wethouder enz. De Amerikanen kennen geen discriminatie we-

gens geloof, en weren dus geen kandidaten, omdat ze katholiek zijn. Maar eenmaal met macht bekleed, zorgen deze functionarissen ervoor, dat er katholieke leerkrachten worden benoemd, en dat geleidelijk een openbare school tot een Roomse school wordt, maar nu met staatsgeld betaald. Zo wordt de grondwet en het openbaar onderwijs uitgehold.

De 125 miljoen niet-katholieke Amerikanen mogen gewaarschuwd zijn tegen het gevaar, dat hun geestelijke vrijheid bedreigt.

KERSTLECTUUR

DICKENS: Christmas Carol (vertaling Wereldbibl.).

C. S. ADEMA VAN SCHELTEMA: Vrede spreidt gij uw zachte vleugels.....

HENR. ROLAND HOLST: De zachte krachten zullen zeker winnen (uit „Verzonken Grenzen“). Ver over de glinsterende Zeeën (uit „Thomas More“ eind 2e bedrijf).

ANDERSEN: Sprookjes (De Geschiedenis van een moeder; Iets; De Kabouter en de kruidenier).

AERT VAN DER LEEUW: Vertellingen (Wereldbibl.).

R. N. ROLAND HOLST: Overpeinzingen van een bramenzoeker.

MARIE HAMSUN: Een doktersfamilie in het hoge Noorden.

(Gaarne meer opgaven voor deze rubriek).

LEO TOLSTOI: Iwan de Dwaas (De Graankorrel, de drie kluizenaars).

JAC. VAN HATTUM: De vlinder en de windekelk (De Driehoek, 's-Graveland).

DE SNEEUWGANS (premie-uitgave W.B. 1946).

OSCAR WILDE: De jonge koning (Graanaatappelhuis, uitg. W.B.).

JAN POORTENAAR: De niet-geschilderde beeltenis (De Torenreeks, Naarden).

BERGMANS EN CAUWELAERT: Bloemlezing (3 dln.), (uitg. De Sikkels, Antwerpen).

H. G. CANNEGIETER: Feestdagen.

Feestgangers (De Tijdstroom, Lochem).

Waarom, o vreugde,

ontwijkt gij mij niet....

*Waarom, o vreugde, ontwijkt ge mij niet,
Nu ik ga zingen een levenslied?*

Is niet het leven vol zorgen en pijn;

Voert niet zijn weg tussen wezen en schijn?

Ging niet zo menige hope reeds heen?

Ligt niet de aarde in stil geweest?

Waarom dan, vreugde, in steê dat ge vliedt

Toch nog verblijvend, geleidt gij mijn lied?

Juist als ik vrees, dat ge ijlings verzwindt,

Voel ik nog sterker de band, die ons bindt,

Denk ik terug aan de heuglijke stond,

Dat ik uit raads'len U eindelijk vond.

Niet door des toevals onredelijk spel,

Maar door een wet in het wereldbestel,

Als een vergoeding voor wat ik verloor,

Kampend in rampspoeden, trof ik Uw spoor,

Zag ik in daden, gering in schijn,

Afspiegeling van wat eens zal zijn,

Schonk mij een leidraad in 's werelds beloop

Innig vertrouwen en blijde hoop.

Toen werd mijn ik-zijn slechts ijdele waan,

Opgaande gans in der mensheid bestaan,

Mensheid, die rusteloos voorwaarts schreed,

Dwars door de stormen van moeit' en leed,

Die bij de slagen, die zij onderging,

Dronk aan de bron van de loutering,

Mensheid, die, wat ook weerstreven mag,

Eens zal zien rijzen gelukkiger dag.

Dikwijls, verblijd, heb 'k Uw trilling gehoord,

Lieflijke klank van begripend woord,

Sneeuwklonk, die bloeit op 't nog ijzige veld,

Bloeme, die zonne en zomer voorspelt.

Is ook de aarde in nev'len gehuld,

Toch wordt de beê voor zijn toekomst

vervuld.

Zijn niet verheven gedachte en daad

Gloed van een komende dageraad?

Daarom dan ook is mijn ziele niet bang,

Nu ik ga zingen een levenszang.

Daarom ook, vreugde, ontvlucht ge mij niet,

Daarom geleidt en doorzweeft ge mijn lied.

IDEM CUIQUE.

KERSTVERHAAL 1949

Er mag dan al geen ster geschenen hebben, zo helder en stralend alsof voor het menselijk oog Mars, Venus en Saturnus samengesmolten waren — in het hart van de beide mannen leefde een brandende gedachte, die hun de weg wees. De wereld zat dicht in een dikke mist en van de onzichtbare takken vielen de druppels met de vermoeiende eentonigheid van hun in éénzelfde kleine kring ronddraaiende gedachten. Waar was de heldere nacht van het Oosten, de verlatenheid van de woestijn en de vorstelijke pracht van de koningen op hun schommelende kamelen? De mist van de Novembernacht maakte hen kil tot in het merg; dode takken en ranken van braamstruiken versperden hun de onzekere weg en zij wankelden van moeheid op hun benen. Maar koninklijk schitterde de begeerte in hun hart.

De uren verstreken. Geen Herodes behoefde te broeden op kindermoord. In het bos lagen de dode kinderen, ontkomen aan alle pogroms. De twee mannen wisten het niet. Het leven was natuurlijk ernstig bedreigd en de dood naderde misschien even snel als zij. Maar het kon gered worden. Het hing van hen tweeën af. Terugkeer zou het einde zijn. Ook de drie koningen waren niet naar Herodes terug gegaan. De twee mannen hadden er nu eenmaal zelf mee te maken willen hebben en naarmate het langer duurde nam de verantwoordelijkheid toe. Hun tastende stappen in de natte duisternis en het matte schijnsel van de zaklantaarn — die zelfgemaakte kleine ster — zochten een doel, dat gedurende de uren van de moeizame tocht hun leven geworden was. Zo eindeloos lang hadden zij gedwaald door de vreemde nevelige bossen en over berghellingen zonder uitzicht, dat het dorp aan de fjord, hun dagelijkse leven, een lang geleden gehoord verhaal waren geworden, waarmee zij op een of andere manier beiden te maken hadden gehad, maar dat van geen betekenis meer was voor de verklaring

van hun aanwezigheid in deze verlaten bossen. En wat zij er eigenlijk hoopten te vinden, was al even onwerkelijk. Het vliegtuig zou natuurlijk onbruikbaar tussen de bomen liggen en in het bos een gat geslagen hebben. Tot zover steunde hun verbeelding op de plaatjes, die de kranten van dergelijke ongelukken in andere landen lieten zien. Maar hoe het verder zou zijn, bleef vaag en ongrijpbaar. Soms waren het dertig kinderen in de nacht, gehurkt om een kampvuur, wachtend, maar daar overheen schoof onmiddellijk het beeld van een dwalende, strompelende stoet, kleine schimmen in een laat, grijs licht tussen de stammen, zoekend en tastend, mompelend, schreiend telkens, een erbarmelijk hulpeloos geluid. De twee mannen stonden dan stil en luisterden. Het leven was op die ogenblikken alleen nog maar het trieste tikken van de vallende druppels. Elk op zich zelf en tezamen een sombere doeleloosheid, waarin zij zich voelden wegzakken. Hun vermoeide benen droegen hen bijna niet langer. Wanneer zij nu niet verder gingen, moesten ze gaan zitten of omkeren. Omkeren was een doel, een zekerheid. We hebben gezocht tot we niet langer konden. We moesten het opgeven, het was toch nutteloos geworden. Maar tegen wie werden die woorden gezegd? Wat hadden zij te maken met hun trillende benen, hun luisterende oren, zoals ze daar stonden in het bos, waar eindelijk iets van daglicht binnendringen kwam? Bij daglicht zou het zeker lukken. Bij daglicht waren ze immers ook uitgetrokken. En de berghellingen hadden weergalmd van hun roepende stemmen. Ze zouden weer roepen. En voortgaan. En antwoord krijgen. Ergens in deze bossen moest het zijn, levend, ademend, wachtend op redding. Ze lagen voorover in hun armen te slapen, ze dwaalden, roepende, luisterende of er antwoord kwam, ze zaten om het vuur, ze speelden, ze waren vrolijk, ze dansten en probeerden elkaar te vangen. Dan lagen ze weer stil, hier en daar, enkelen en groepjes, rustend, slapend. Of dood, verminkt, sommigen

ZADKINE, de PICASSO der Beeldhouwkunst

Wie deze zomer van een bezoek aan Sonsbeek de indruk heeft meegenomen, dat de hedendaagse beeldhouwkunst zich lang zo sterk niet van de zichtbare werkelijkheid verwijderd als de schilderkunst, moet bij het werk van Ossip Zadkine, dat thans in het Museum Boymans te Rotterdam te zien is, wel het gevoel krijgen, dat hij geconfronteerd wordt met een zeer buitenissig aspect van de moderne beeldhouwkunst. Dit is echter niet geheel juist. Voor een belangrijke groep van beeldhouwers is namelijk het vermetele vormexperiment, dat zich in het schilderkundig Cubisme (Picasso, Braque) manifesteerde, van beslissende betekenis geweest en in deze groep domineert de figuur van de Rus Zadkine. Reeds tijdens zijn eerste leerjaar in Engeland kon hij geen vrede vinden bij de traditionele academische richting en als hij in 1911 naar Parijs komt, ontdekt hij dan al spoedig het beginnend Cubisme, maar ook de extatische verrukking der Romaanse beeldhouwers, de strenge en gesloten monumentaliteit der Egyptenaren; de eenvoud en macht der negersculpturen. In deze tijd reeds vangt die reeks van experimenten aan, die voortgezet zal worden tot op de huidige dag en waarin hij werven zal om een nieuwe wetmatigheid en een nieuwe geldigheid.

Als elke richting kent ook het modernisme zijn wonderdokters en charlatans — Zadkine

echter blijkt tot het ras der groten te behoren, in wie twee dingen overheersen: de liefde en de waarachtigheid. De gemakkelijke oplossing, het goedkope effect zal men bij hem niet vinden, evenmin als het blijven stilstaan bij het eenmaal verworvene.

Hij doet daarin aan Picasso denken. Bij beiden die virtuose beheersing der middelen, gedragen door een ongewone plastische fantasie en intuïtie. Bij beiden de gelukkige hand, die schijnbaar niet hoeft te tasten om te vinden; bij beiden ten slotte die vrijheidsdrang, voor welke elke begrenzing een belemmering is — Prometheus-instinct, dat haakt naar het onbereikbare.

P. C. J. REYNE

Maar hier houdt de overeenkomst op. Want terwijl Picasso's wereld zich hooghartig voor de gewone inleving sluit en veelal de warmte van het menselijk hart schijnt te ontberen, heeft het minste werkstuk van Zadkine de adem van de levensnabijheid. De muzikant met zijn instrument wordt bij Picasso tot een meesterlijke proeve van een nieuwe harmonieleer, bij Zadkine daarentegen tot de onmiddellijke uitdrukking van de musische verrukking. Zijn „Gitaarspeelster" luistert naar wat „uit overluchtse streken" komt aanwaaien en zit geleund in

de muziek; Orpheus splijt in heilige waanzin zijn lichaam tot de stijlen van een harp en grijpt in het instrument dat hij zelf is. Er gaat een storm van hartstocht door Zadkine's werk, maar er is ook de stilte van de extase, de stronkige kracht van wat door het leven beproefd is en de tederheid om het ontluikende. En altijd is er de bewegene vormgeving, — waarmerk van de waarachtig bevlogene.

Juist doordat men de mens en het menselijk drama in dit werk blijft voelen, is het zoveel gemakkelijker toegankelijk dan dat van Picasso en niettemin heeft het zijn raadselachtige kanten. Het zeldzame verschijnsel doet zich namelijk voor, dat Zadkine niet alleen twee geheel verschillende stijlopvattingen ontwikkelt, maar dat deze in al de jaren van zijn werkzaamheid ongehinderd naast elkaar blijven bestaan. Zo ver liggen deze opvattingen uiteen, dat het lijkt of er twee Zadkines aan het werk zijn: de beeldhouwer die streeft naar een volgestrekte *geslotenheid* en *monumentaliteit* van de vorm en de boetseerder, de schepper van een moderne barok, waarin het *veeltakkige* en *veelgatige* de overhand heeft. De meer neutrale werken vertegenwoordigen nauwelijks een poging tot bemiddeling: deze twee uitersten zijn niet te verzoenen.

Men mag hier echter niet besluiten tot een breuk in het wezen van deze beeld-

stervend. Maar door de mist was dit laatste niet goed te zien. Het leek toch meer op slapen en dat was na zovele uren begrijpelijk.

De tweede dag begon. Er was niets veranderd. De grond steeg en daalde, tussen de bomen hing de mist. Een licht vergeeld blad trok de ogen naar zich toe, een bleke stam, een tak met late, slappe blaren. Het kunnen ook wel de stukjes aluminium geweest zijn, die het verst verspreid lagen tussen het dode blad. Maar toen zij op de rand stonden van de glooiing was het al duidelijker. De drie koningen mochten aanvankelijk twijfel gekoesterd hebben omtrent een armzalige stal, de twee mannen wisten dat zij nu vlak bij hun doel waren. Sommigen willen misschien opmerken, dat ze het al bereikt hadden, maar dat is te veel gezegd. Renaissance-kunstenaars hebben soms de stal meer aandacht geschonken, dan het kind, maar de twee mannen zagen wel het wrak van het vliegtuig — een wrak, zoals dat behoort te zijn, met opstekend staartstuk en verder gebogen, gedeukte en gescheurde brokken en flarden metaal — maar dat was zoals het moest wezen. Daarvoor hadden zij hun oude leven niet achter zich gelaten. Voor zo iets vergeet men vrouw en kinderen en eigen jeugd niet. Ze moesten nog naar het doel. Waar was het kampvuur, de speelweide, de kring der slapende kinderen? Het zou wel wat verderop zijn, want een wrakstuk is geen prettig gezicht voor kinderen. Maar ver weg kon het niet wezen. O, zelfbedrog van ogen, vermoeid door dagenlang turen in nacht en nevel. Voor hun voeten lagen ze, en enkele stappen verder. En, eenmaal gezien, nog verder, overal, doodsbleek in hun zwarte haar, ongeschonden, onbewegelijk. En nu geen barmhartige nevel, geen verdwijnend beeld, dat oploste in een liefelijk tafereel. Een neergestort vliegtuig en dertig kleine, zwarte, Oosterse kinderen en enkele begeleiders, allen dood, tegen de harde aarde te pletter geslagen als vogels tegen een vuurtoren. De twee mannen keken. Dit was hun doel niet geweest. Hun hart geloofde in het leven, ook nu zij midden in de dood stonden. Dit was het niet, dit was onrecht evenals toen het kind in de stal. Er moest nog leven zijn,

zij zouden het ontdekken. Zij luisterden nu met de grootste inspanning. Maar vernamen geen geluid. Zo was het al die uren geweest, maar nu lagen er dode kinderen aan hun voet. Als bij afspraak begonnen de twee mannen plotseling te roepen, luid, alsof zij zelf in nood waren. Zij wisten niet wat zij riepen. Het klonk anders, dan al de vorige keren, dat hun stem door de bossen gegaan was. Het klonk vertwijfeld, een kreet, die niet herhaald zou worden. Het was ook niet nodig. Er kwam antwoord en alsof zij het wisten, liepen zij al, zeker, snel, tussen de brokstukken en takken en grote opgeworpen aardkluiten naar het jongetje, dat daar zat en hen met z'n rustige grote ogen aankeek. Toen wisten zij, dat het waar was, waarin hun hart geloofde. Niet de dood had het laatste woord, en niet de herinnering aan het verleden en niet de vernietiging en de smart, of de verveling van de eindeloze zelfde uren en niet de vermoeidheid en zeker niet de berusting en de moedeloosheid. Het leven, de nieuwe mogelijkheid, zoals het daar voor hen zat in de gestalte van het Joodse jongetje met zijn warme, raadselachtige blik, dat was het doel en de vervulling en de vrede, hoe anders ook gekomen, dan zij het zich hadden gedroomd, hoe ook temidden van dood en vernieling in een vaal, somber licht. Dat moest zo zijn. Zij zagen zich zelf weer: twee arbeiders in een klein Noors dorp, het gewone leven van iedere dag, een avontuur als dit, dat voorbij zou gaan. Maar nooit zouden zij het ogenblik vergeten, waarop het verlangen van hun hart antwoord ontving, toen zij het kind zagen, levend temidden van de dood.

De twee mannen hebben verder met het jongetje gedaan, wat zij doen moesten. Enkele uren later stond de hele wereld verbaasd. En het jongetje was een paar dagen beroemd en kreeg een heleboel geschenken en geld, net zoals dat andere jongetje. Maar al gauw was hij vergeten. Er gebeuren zoveel interessante dingen. Zo gaat het. Men kan niet zolang stilstaan bij zulke uit de hemel gevallen Joodse jongetjes. Dat is ook niet nodig. Want het menselijk hart ontdekt ze altijd opnieuw. En daarop komt het maar aan.

houwer; er is namelijk niets anders aan de hand dan dat zijn voornaamste principe afwisselend naar de negatieve en de positieve zijde uitgewerkt en gedemonstreerd wordt. Dit principe zou men aldus kunnen formuleren: de beeldhouwer aanvaarde niets, waarvan de plastische werking gering is en dit geldt evenzeer voor de gevormde materie als voor de plaatsen waar deze doorbroken is. (Men denke aan de „gaten” tussen arm en romp, de open ruimte tussen gespreide benen en voetstuk). Ook de doorboring, de doorbraak behoort tot het beeld, net zo goed als het zwellen en dalen van het materieoppervlak.

Bij het kappen in steen of hout is dit principe echter niet volkomen te verwerken. Men bevrijdt dan immers het beeld uit het blok waarin het besloten zit, werkt van buiten naar binnen en hakt net zo lang weg tot men overal „de opperhuid” bereikt heeft. Dit betekent dat de aandacht van de beeldhouwer dan gericht is op de materie die overblijft — de gaten ontstaan als bijkomstigheden. Liever dan dit noodzakelijk kwaad te aanvaarden, houdt de steenkapper Zadkine zijn beeld volkomen gesloten. Vandaar de vele torsen in zijn werk en waar hij het gebaar van arm of hand niet missen kan, daar grift hij die in de oppervlakte van de romp.

Doch als hij boetseert is hij vrij, dan kan hij van binnen naar buiten werken en de gaten even belangwekkend maken als de gevormde materie. Dan stapelt hij bol op hol, slingert gegolfde en kantige vormen naar alle zijden de ruimte in, verknoopt en verstrengelt ze, doorbreekt en doorboort, en komt zo tot een driftige en bewogen wijze van beelden, waarin het ijle en het concrete elkaar doordringen. Hij bevindt zich dan in een grensgebied, waar de materie schijnt op te staan uit het niets en de vorm weer wegsmelt in de ledige ruimte. Het is de altijd doorgaande stroming die hij grijpen wil, vandaar zijn voorkeur voor de momenten van de gedaanteverwisseling (Daphne), voor wat weifelt tussen twee bestaansvormen (Hermaphrodit), voor wat onderweg is tussen niet-zijn en zijn. (Ontstaan der vormen; Ontkieming).

Men zou kunnen veronderstellen, dat onderwerpen als de twee laatstgenoemde aanleiding geven tot volkomen abstracte werken, waarin het onmiddellijk verband met het leven en het levende gemist wordt. Deze veronderstelling blijkt niet juist. Ook in deze wordingsdrama's is de menselijke gestalte de drager van de handeling en al bouwt Zadkine zijn gestalten ook op uit vormen die slechts in zeer verwijderd verband met de zichtbare werkelijkheid staan, de levensdirectheid blijkt daardoor bij hen niet geschaad te worden. Hij weet namelijk als geen ander, dat de werkelijke uitdrukking van het gevoel niet schuilt in de detaillering, maar in de houding, de stand van lichaam en hoofd, het rythme van het gebaar. Benen kunnen niet meer zijn



ZADKINE: Monument voor een verwoeste stad Cliché N.R.Ct.

dan in de lengte doorgeslagen holle buizen en armen slechts stelsels van hefbomen, — in hun stand, hun greep in de ruimte, wordt het vurige stijgen en worstelen omhoog volledig uitgedrukt. Zo blijven deze mythische verbeeldingen van de scheppingskracht ondanks hun barokke, grillige en ongewone vormgeving, toegankelijk voor onze inleving.

Hoezeer Zadkine in staat is zijn ontroeringen en ervaringen onmiddellijk om te zetten in een machtige en expressieve menselijke gestalte, — blijkt ook uit zijn „Monument voor een verwoeste stad”. Wat hij gezien heeft is het verminkte Rotterdam, de stad, waaruit — naar zijn eigen woorden —

het hart is weggerukt, en wat hij gemaakt heeft, is de ontzettende wond, en de kreet die losscheurt uit het ontredderde vlees. Een wond, die overal is: in de doorboorde romp, in het gat tussen de armen, in de spreidstand der benen. Pijn, die overal is: in het moeilijk opdrukken van het lichaam, de spanning van het onderbeen, het achteroverwringen van de tors, het zwikken van het hoofd, het knakken van de handen in het polsgewricht. Dit alles is er zonder omwegen, zonder reflexie, ineens: een schreeuw in brons. Een machtig monument voor het Rotterdam van Mei 1940, maar daar bovenuit: een Monument voor de ontzaglijke kreet, die in alle tijden opgestegen is uit de lijdende mensheid.

KERK of VERENIGING

Een van de teleurstellingen na 1945 is, dat tussen de geestelijke en maatschappelijke groepen in het Nederlandse volk, meer naar voren wordt gehaald dat, wat scheidt dan hetgeen verbindt. Toch zijn er uit de oorlogstijd samenwerkingen en contacten overgebleven, die, hoewel ze niet aan de weg timmeren, dikwijls met succes de schotjesgeest en de splijtzwam bestrijden. Maar als daarbij sprake is van een organisatorisch verband wordt van kerkelijke zijde wel eens de opmerking gemaakt, dat bij de formulering van de samenwerking Kerk en Humanistisch Verbond niet in één adem genoemd en op één lijn gesteld kunnen worden en dat het beter is het Verbond bij de sociale en culturele verenigingen onder te brengen. We hebben daarvan soms zonderlinge staaltjes beleefd.

Waarvandaan dit verzet der kerkelijken? Wel, voor de R.K. is de kerk gesticht door Christus in de letterlijke zin van het woord. Voor de orthodoxe protestanten is de kerk het lichaam van Christus. En voor de Vrijz. Protestant? Hierover schrijft Prof. dr. J. Lindeboom een beschouwing in „Vrije Geluiden”, orgaan van de V.P.R.O., van 10 Dec. j.l. Ook hij maakt onderscheid tussen de kerk en een menselijke vereniging. Voor hem ook is de kerk een geloofsgemeenschap, die een buitenmenselijke macht tot hoofd heeft en een beginsel bezit, dat de tijd en de mens te boven gaat. Niet dus op grond van de historische stichting der kerk door Christus maakt Prof. Lindeboom als Vrijz. Protestant onderscheid tussen kerk of vereniging, maar op grond van het feit, dat door de kerk de betrekking tot uitdrukking komt, die er bestaat tussen de mens en het boventijdelijke, buitenmenselijke. Daarin ligt voor hem het grote verschil met „een gewone menselijke vereniging”. Hij schrijft daaromtrent: „De waarde van een vereniging wordt (verder) niet bepaald door haar ledental of bezit, maar door haar beginsel, motief en doel. Dat waarde-beginsel kan zeer verschillend zijn, heel gewoon en laag bij de gronds, maar ook zeer verheven en van hoog zedelijk gehalte. Bij de kerk is dat beginsel wel uitzonderlijk hoog en verheven, misschien het best samen te vatten in het ene woord: Jezus Christus. Het is zo hoog, dat het ook door het minderwaardig gedrag van mensen niet kan worden gedeerd. En daarom kan de kerk ook eigenlijk nooit te gronde gaan, omdat haar beginsel boven tijd en menselijke beperking uitgaat.”

De humanisten zien in het Humanistisch Verbond een menselijke vereniging op grond van beginselen, die bepalend zijn voor hun kijk op het leven en voor hun gedrag, hun gehele persoon in de gemeenschap. Daardoor heeft het Verbond voor hen principieel een andere waarde dan welke andere vereniging ook, die slechts een deel van hun leven raakt, al is dat misschien nog zo'n

belangrijk deel. Met de vrijz. protestant maakt hij dit verschil in waarde, maar daarmee verliest een dergelijke organisatie voor hem niet het karakter van een menselijke vereniging, in de zin van door mensen gemaakt ter verdieping en verbreiding van hun diepste levensovertuiging. Dat de vrijz. protestant deze unieke vereniging betrokken ziet op een beginsel, dat buiten de tijd en de mens staat is nog geen reden voor de humanist om aan dit geloof menselijk karakter te ontnemen en de kerk anders te beschouwen dan als een vereniging van mensen, die geloven in een dergelijke buitenmenselijke macht, welk geloof immers blijkt typisch menselijk te zijn. Zodoende kan de humanist niet berusten in het onderscheid tussen kerk en verenigingen, noch in een verwijzing van het Humanistisch Verbond naar het hoekje van de culturele en sociale verenigingen. Wil men werkelijk oprecht met de humanisten samenwerken, dan zal men moeten erkennen dat het Humanistisch Verbond evenzeer berust op beginselen, die voor de humanist de hoogste waarheid bevatten, als de Kerk dat, hoe anders ook, doet voor de kerkelijken. En waar die samenwerking in een formulering tot uitdrukking komt zal deze formulering blijvender moeten geven, dat in dit opzicht Kerk en Verbond op één lijn staan. Dan is het verder niet nodig van elkaar te vergen, dat we elk's waardering zijner gemeenschap delen, laat staan die waardering elkaar in feite op te dringen, door een onderscheid, dat slechts voor één van beide partners geldt als een voor alle geldende waarheid teponeren.

Eerlijk in het slechte

Het is gelukkig nog dikwijls zo, dat er enige moed voor nodig is om menonwaardige toestanden in bescherming te nemen en te rechtvaardigen. Het is echter een treurige moed, die ons ook weer eens blijkt uit een verklaring van de N.H. Kerk te Kaapstad, waarvan de N. R. Ct. van 26 Nov. j.l. melding maakt. Wij lezen in dat blad:

De synode van de Ned. Herv. Kerk te Kaapstad heeft een officiële verklaring gepubliceerd over de betrekkingen tussen de verschillende rassen. De synode staat de gedachte van een gescheiden „verticale” ontwikkeling voor zonder onderdrukking van enige afdeling. In een hierbij gepubliceerd rapport van de Synodale commissie voor rasbetrekkingen, dat na een geheime zitting door de synode is aangenomen, wordt verklaard, dat de kerk van oordeel is, dat dit vraagstuk boven partijpolitiek staat en dat een algemeen aanvaardbare oplossing moet worden gevonden. Op het ogenblik is het beginsel van politieke en plaatselijke afscheiding neergelegd in de „Native trust and land act” en in de „Representation of natives act” van 1936. „Deze zinswijze”, aldus de verklaring, „is verwant aan die van de Verenigde Nederlands Hervormde Kerken, meegedeeld in de verklaring over de zendingspolitiek van 1935, die als volgt luidt: „Terwijl de kerk zich tegen sociale gelijkheid verklaart in de zin van het veronacht-

zamen van ras- en kleurverschillen tussen blanken en gekleurden in het dagelijks leven, wenst zij sociale differentiatie in het belang van beide groepen aan te moedigen en te bevorderen.” Eigenlijk is dit de politiek van de meeste christelijke kerken in dit land, zo gaat de verklaring van de synode der Ned. Herv. Kerk door, „en ook de mening van de meerderheid der bevolking. Daar wij allen — zowel Afrikaans als Engels-sprekenden — rasafscheiding in de practijk toepassen, willen wij dat dan ook eerlijk kennen.”

Gelukkig is hiertegen van kerkelijke zijde in Nederland geprotesteerd. Daarbij heeft de bekende Friese Christelijke auteur en journalist Fedde Schürer opgemerkt dat na hun bezoek aan Z.-Afrika Prof. van der Leeuw en Ds. Gravemeyer pijnlijk gezwegen hebben over het rassenscheidingsbeleid. Wie daar niet over zweeg, was Prof. Waterink, hoogleraar in de psychologie aan de Vrije Universiteit te Amsterdam. Uit Z.-Afrika teruggekeerd heeft hij luide verkondigd, dat hij zijn vrouw niet met kleurlingen in één coupé zou laten reizen en dat de rassenspolitiek van de nationalist Malan te prijzen valt. Er is op het ogenblik een behoorlijk cultureel contact met Z.-Afrika en dat valt toe te juichen. Bedenklijker wordt het als men tengevolge daarvan in Nederland rasdiscriminatie in bescherming gaat nemen door te zwijgen of ermee in te stemmen.

Toch verstikken?

In Mens en Wereld van 24 Nov. j.l. drukten wij een correspondentie af tussen de Voorzitter van het Humanistisch Verbond, Dr. J. P. van Praag, en de bisschop van Haariem, mgr. J. P. Huibers naar aanleiding van het feit, dat de laatste de R.K. jeugd zou hebben aangespoord de kwaadwillenden, waaronder hij de humanisten verstond, te verstikken door aantal en voorbeeld. In zijn brief aan dr. J. P. van Praag ontkende de bisschop de woorden „kwaadwillenden” en „verstikken” te hebben gebruikt, hem door het R.K. dagblad „De Volkskrant” in de schoenen geschoven.

Helaas is daarmee, zoals thans blijkt, deze onverkwikkelijke zaak niet uit de wereld. De verslaggever van De Volkskrant voelt zich door dit démenti van de bisschop onrechtvaardig behandeld en schrijft een verweer. De Volkskrant weigert zijn stuk. Dit verschijnt op 2 Dec. in Het Parool. De verslaggever verklaart dat de bisschop de gewraakte woorden wel heeft gebruikt en dat hij ze juist heeft opgenomen om hun openhartigheid. Bovendien bevestigen enkele hoge R.K. functionarissen deze lezing.

De twijfel, die na de brief van de bisschop aan de Voorzitter van het Humanistisch Verbond, was weggenomen, herleeft, nu beide beweringen lijnrecht tegenover elkaar staan. Terwille van de waarheid en de behoorlijke omgang tussen de verschillende geestelijke groepen in Nederland is het gewenst, dat de bisschop van Haarlem op dit punt een nadere verklaring geeft.

Van twee oude vrienden

Brieven van lezers

Hernieuwde kennismaking

Een van de boeiendste en voor onze beschaving vruchtbaarste vriendschappen is die, welke omstreeks 1500 bestaan heeft tussen de Engelsman Thomas More en de Nederlander Desiderius Erasmus, beiden mannen van thans wereldberoemde namen. Zij zijn de grote figuren van het 16e eeuwse humanisme. Hun woorden worden nog altijd in zeer vele talen vertaald en gelezen. Van Thomas More kwam zojuist in het Nederlands de *Utopia* opnieuw uit, voortreffelijk, dat is: zeer leesbaar, vertaald door Dr. A. H. Kan. De laatste Nederlandse vertaling was van de hand van Domela Nieuwenhuis, sterk verouderd en uit de handel. De grootheid van More's geest en zijn actualiteit blijkt uit het volgende fragment over de koning van Utopia:

„Zodra hij de overwinning had behaald, heeft hij derhalve dit in de eerste plaats uitdrukkelijk vastgesteld: Ieder mag die godsdienstige overtuiging volgen, welke hij verkiest. Echter mag hij om ook de anderen tot de zijne te bekeren, slechts in zover een poging aanwenden, dat hij zijn overtuiging rustig en bescheiden met redelijke gronden toelicht en niet die van de ander met grievende bewoordingen afbreekt. Kan hij hen niet overtuigen door vriendelijke toespraak, dan mag hij volstrekt geen geweld gebruiken en moet zich ook van scheldwoorden onthouden. Iemand, die in deze door brutaliteit zijn doel tracht te bereiken, wordt met verbanning of slavernij gestraft.

Dit heeft Utopus zo ingesteld niet slechts terwille van de vrede, die, naar hij zag, door aanhoudende twisten en onverzoenlijke haat onherroepelijk verstoord werd, maar omdat hij van mening was, dat een dergelijk besluit ook de godsdienst zelf baat bracht. Daarover verder op goed geluk iets te bepalen heeft hij niet aangedurfd; hij was er waarschijnlijk niet zeker van, of God niet op verschillende en velerlei wijzen wenste vereerd te worden en daarom de mensen ook verschillend inspireerde. Dit achtte hij ten minste even onbeschaamd als onzinnig om met geweld en dreigementen door te drijven, dat allen zullen geloven, wat men zelf voor waar houdt. Daarbij, al was één godsdienst nog zo zeer de ware en al waren alle overige nog zo verkeerd, dan liet het zich toch volgens hem zonder moeite voorzien, dat per slot van rekening de macht der waarheid uit zich zelf eens naar boven en aan het licht zou komen, wanneer men slechts verstandig en bedaard te werk ging. Maar wanneer het een strijd met wapen en oproer werd, dan zou, aangezien de meest verdorven mensen nu eenmaal het hardnekkigst zijn, de beste en heiligste godsdienst door de onzinnigste uitwassen van het bijgeloof

overwoekerd worden, zoals korenvelden door dorens en struikgewas. Derhalve heeft hij deze hele zaak in het midden gelaten en het voor ieder vrij gesteld, wat hij meende te moeten geloven.”

Erasmus heeft eens de *Zotheid* in eigen persoon aan het woord gelaten en zodoende zijn kritiek op mens en maatschappij lucht gegeven. Het betreft vooral de mensen en toestanden van zijn tijd, maar Erasmus zou geen grote geest zijn geweest, als hij daarvoorheen niet de mens van alle tijden geraakt had. Herlezen kunnen wij zijn voortreffelijke „*Lof der Zotheid*” in de recente vertaling, gemaakt door de H.H. Dirkzwager en Nielson. Hoe prijst de *Zotheid* hier zich zelf als de bron der waarheid:

„Nog een enkel woord over een niet te versmaden eigenschap van de dwazen: Ze zijn de enigen, die ronduit de waarheid zeggen. En wat is nu prijsenswaardiger dan waarheidsliefde? Hoewel Alcibiades in Plato's Symposion beweert, dat alleen kleine kinderen en dronken mensen de waarheid zeggen, komt toch eigenlijk die lof uitsluitend aan mij toe, zoals Euripides getuigt, van wien nog een andere beroemde spreuk bestaat, die op mij van toepassing is: „Een zot verkoopt zottepraat”. Bij een zot immers kan men diens gedachten op het gezicht lezen en hij draagt het hart op de tong. Maar volgens diezelfde Euripides heeft de wijze twee tongen. Met de een spreekt hij de waarheid, met de andere zegt hij, wat hij naar omstandigheden geraden acht. Zo weet hij zwart wit te praten, en uit een en dezelfde mond warm en koud te blazen, terwijl hij vaak heel anders over de dingen denkt dan hij zegt. Mijns inziens zijn vorsten, ondanks al hun geluk, zeer te beklagen, juist omdat het hun ontbreekt aan personen, die hun de waarheid durven zeggen, zodat ze wel genoodzaakt zijn hun vleiers als hun vrienden te beschouwen. „Maar,” zegt U misschien, „de oren der vorsten kunnen juist de waarheid niet verdragen, en daarom ontlopen ze de wijzen, omdat ze steeds vrezen, dat een van dezen zo vrijmoedig zal zijn om hun dingen te zeggen, die meer wáár dan aangnaam zijn.” Inderdaad, de waarheid is niet in aanzien bij de vorsten. Het merkwaardigst is echter, dat de vorsten van hun narren niet slechts met het grootste genoegen de waarheid, maar zelfs de meest openhartige aantijgingen aanhoren. En hetzelfde woord, dat uit de mond van een wijze afkomstig, dezen het hoofd zou kosten, wekt, door een nar uitgesproken, onuitsprekelijk genoegen bij de vorsten op. De waarheid heeft nl. van nature een zekere comische kracht, wanneer ze tenminste niet kwetsend is. Welnu, zonder aanstoot te geven de waarheid te zeggen, hebben de goden alleen den zotten gegeven.”

Inconsequentie

Niettegenstaande ik zelf tot de Rooms Katholieke kerk behoor, heb ik mij toch moeten ergeren aan de wijze, waarop men van katholieke zijde de eigen zaak meent te mogen verdedigen. Mijn bezwaren tegen die verdedigingswijze heb ik uiteengezet in deze brief.

Hoe fnuikend voor de goede verstandhouding tussen volken en individuen is dikwijls de wijze, waarop van bepaalde zijde de eigen ideologie of de eigen levensopvatting wordt verdedigd.

Een even bevreemdend als betreurenswaardig staaltje van chauvinisme en inconsequentie wordt geleverd door de Linie van 18 en 25 November j.l. In dat weekblad van 25 November wordt, onder de kop „Jan Rap, Humanist”, prof. Donkersloot de les gelezen, omdat deze professor zich in zijn boekje „De bliksem speelt om de doringboom” op spottende wijze zou hebben uitgelaten over een godsdienstoefening aan boord van de Indrapoera. In de Linie wordt dan nog een beroep gedaan op de „fijngevoelige leer van eerbied voor elanders godsdienstige overtuiging, die het toch zo vaak moet afleggen tegen de zure natuur van een bekrompen spotzucht, welke zich voordoet als imponerende breedheid.”

Bij overweging van het vorenstaande kreeg schrijver dezes voor zijn geestesoog het toneeltje, dat hij eens te aanschouwen kreeg. Een machteloos neerliggende dronkaard maakte, onder het uitstoten van krachttermen, tegen een licht beschonken voorbijganger de opmerking: „Wat ben jij een zuiper zeg!” De lezer houde mij het voorbeeld ten goede.

Wat toch is het geval? In de Linie van 18 November j.l. wordt onder de titel „Gesels der Mensheid” en de ondertitel „De rol van idealisme en materialisme” het volgende gezegd: „Idealisme blijkt een misdraam van de schepping te zijn, de ernstigste catastrofe van het menselijk denken.” En verder: „Onze moderne humanisten, voor het grootste deel aangetast door de idealistische pest, enz.”

Terwijl dus de Linie, door de hand van Dr. J. van der Stap, zonder het minste respect voor eens anders overtuiging, zich meet met Lenin in het gebruik van kernachtige uitdrukkingen, b.v.: „Godsdienst is opium voor het volk”, eist datzelfde blad, met een beroep op de leer van eerbied voor elanders overtuiging, respect op voor een bepaalde eredienst van een godsdienst.

Is mijn voorbeeld van zwaar beschonken en licht aangeschoten persoon slecht gekozen?

Mocht het zó zijn, dat ieder mens de eigen naaktheid en het eigen gebrek in zijn volle omvang kon zien!

N. d. J.

Over het voortbestaan

Mijn vorige bijdrage, *Eugenetiek II*, opgenomen in „Mens en Wereld” van 24 Oct. '49, leidde ik in met de opmerking, dat de eugenetiek alleen dan goed verstaan kan worden, als men enig begrip heeft van de wordingsgeschiedenis van het individu en van het voortbestaan. Ik heb getracht duidelijk te maken, hoe bij hoger georganiseerde wezens door de vereniging van de vrouwelijke- en mannelijke geslachtscel nieuw leven gewekt wordt, dat voert tot celvermeerdering en groei. Ik toonde aan, dat er in een bepaalde phase van de ontwikkeling differentiatie ontstaat en de verschillende organen gevormd worden, die te samen het organisme opbouwen en in stand houden. Bij deze differentiatie zijn het de „génen”, de microscopisch kleine lichaampjes, opgesloten in de chromosomen van de celkern, die deze differentiatie regelen. Zij zijn de dragers der eigenschappen, die zich later in het individu openbaren. Zij zijn het, die bij de paringsacte overgebracht worden van de ouders op de kinderen, van de ene generatie op de volgende; zij zijn *onsterfelijk*.

Wij willen nu even stilstaan bij: *het mysterie van leven en dood*. Eerst iets over het *leven*, over dat grote mysterie, waarvan we niet weten vanwaar het kwam. Wij weten, dat het er is en dat het blijft en zich zelf continueert. Nooit heeft men het zien ontstaan uit materiaal en krachten van de levenloze natuur. Wij zien het leven steeds aan levende stof gebonden; wij zien het zich vormen uit die levende stof, als iets blijvends, iets eeuwigs, iets onsterfelijks.

Dit begrip van de eeuwige continuïteit der levende stof op aarde is een wetenschappelijk beginsel, een wet, voor de bioloog zo vast en onaantastbaar, als de wet van het behoud van arbeidsvermogen voor de physicus is. (Prof. Boeke).

Waarom is het leven gebonden? De wetenschap leerde ons, dat de kleinste wezentjes, die leven, de *cellen* zijn en dat het in die cellen het *protoplasma* en de *kern* zijn, die als de dragers van het leven moeten worden beschouwd. Zonder die twee is geen leven mogelijk.

De cel is dus het kleinste levende wezen, de eenheid, waaruit grotere levende wezens zijn opgebouwd. De cel kan zich vermenvuldingen, kan groeien, stoffen in zich opnemen en die omzetten; ze reageert op prikkels, kortom, vertoont alle eigenschappen, die haar als levend wezen kenmerken. In zeer veel verschillende vormen kan de cel zich voordoen. Wij vinden protoplasma en kern altijd aanwezig en bij al de levensuitingen van de cel zien we steeds een wisselwerking tussen kern en protoplasma.

Die zelfde typische, onverklaarbare wisselwerking zien we later tussen de onderscheidene celgroepen, als de cel door groei

en deling zich tot een samengesteld organisme ontwikkeld heeft.

Naast het mysterie van het leven staat dat van de *dood*. Waarom sterven de individuen, terwijl het leven toch eeuwig is, waarom houdt het leven op, niet door verklaarbare ingrijpende storingen, maar door ouderdom? Waarom heeft alles een bepaalde levensduur? Men kan levende wezens, beerdietjes b.v., welke tussen wier in moddersloten leven en die normaal slechts een korte levensduur hebben, uitdrogen en tot kleine stofjes ineen laten schrompelen, dat niets meer op het voortbestaan van het leven wijst. Brengt men ze na 20 en meer jaren eerst in vochtige omgeving, dan in water, dan ziet men ze weer opzwellen, hun oude vorm weer aannemen en na korte tijd kruipt het diertje voort, alsof er niets gebeurd is. — Droog bewaarde zaden heeft men wel tot 200 jaren kiemkrachtig kunnen houden. Het leven werd bewaard veel langer dan dit onder normale omstandigheden het geval is. Er was geen spoor van stofwisseling of ademhaling. Wat is hier blijven voortbestaan?

Dr. B. Vrijburg

We weten, dat het leven van een organisme door een natuurlijke (physiologische) dood eindigt. De levensduur is zeer uiteenlopend. Eendagsvliegen leven 24 uur, sommige planten kunnen naar men zegt, tot 100 —, grotere gewervelde dieren tot 200 jaar, vissen (snoek) tot 250 —, schildpadden tot 300 jaar, bomen tot 1000 jaar en langer leven.

De leeftijd, die de individuen bereiken, staat niet gelijk met die van de cellen, welke deze individuen opbouwen; de laatsten sterven af en worden vervangen. Slechts bepaalde cellen, als zenuwcellen, beenlichaampjes e.d., blijven het gehele leven onveranderd.

Eencellige organismen zijn practisch gesproken onsterfelijk, ze delen zich, de helften delen zich weer en al gaan zeer veel te gronde, voor de overblijvende bestaat de dood niet. Dit is evenzo het geval met de geslachtscellen der hogere planten en dieren, die telkens weer zich tot nieuwe individuen ontwikkelen, die weer geslachtscellen vormen, deze weer nieuwe individuen enz. Hier is dus de continuïteit van de levende stof in de geslachtscellen verwezenlijkt en vastgelegd.

Alhoewel niet rechtstreeks op eugenetiek betrekking hebbende, wil ik u in dit verband in kennis brengen met een boekje, getiteld: „*Men against death*”, geschreven door dr. Paul de Kruif. Dit boekje gaat over

„de strijd tegen de dood”. In populaire trant geeft P. de Kr. weer, hoe bekende persoonlijkheden de strijd tegen de dood aanboden en door ijverige, volhardende studie, vaak door een gelukkig toeval geholpen, resultaat konden boeken. Ik zal hem zo nu en dan sprekende bij u brengen, dan is hij op zijn best.

In de inleiding zegt hij: „Ik wil nog niet dood. Er zijn zoveel vogels, wier zingen, wier taal ik nog niet versta en het neemt veel tijd om dat te leren. Toch heb ik, als ik het gemiddelde van de levensduur van de Amerikaan voor ogen neem, niet meer dan 20 jaar voor me. Ik ben 39 en 59 is ongeveer de leeftijd, die de Amerikaan in doorsnee bereikt. Maar ik zal proberen profijt te trekken van de lessen, die de strijders voor het leven mij leerden, misschien haal ik dan wel een hoger cijfer.”

„In de laatste 80 jaren”, zegt hij verder, „is in doorsnee het menselijk leven verlengd. Baby's in 1850 geboren, leefden gemiddeld 35 jaar, terwijl ze nu (1935) in doorsnee 55 jaar voor de boeg hebben, wat voor de tegenwoordige baby's wel een prettige gedachte moet zijn. Wat is er echter bereikt voor de mensen van mijn leeftijd, in verhouding van die, welke in 1850 zo oud waren als ik nu; dat interesseert mij meer.”

Statistieken wijzen uit, dat mensen, die in 1850 35 jaar waren, gemiddeld op nog 25,3 jaar konden rekenen. Een 30 jaar later is dat cijfer geklommen tot 25,4; een pover resultaat! Het was in die jaren, dat de strijd begon tegen de lagere organismen, die zoveel schuld hebben aan het verkorten van de levensduur. Aan het hoofd van die strijders stonden Pasteur en Koch. De kindersterfte is in die jaren aanmerkelijk minder geworden en dat geeft de gunstige cijfers, zo even genoemd.

Niet alle onderzoekers op dit gebied worden door dr. De Kruif hoog aangeslagen. Van Mechnikov, de man van de alles verblindende witte bloedlichaampjes, vertelt hij, dat deze met zijn eigen lichaam trachtte te bewijzen, dat zijn theorie de juiste was. Hij dronk niet, rookte niet en zat de hele dag over het microscoop om zijn eigen bloed, zijn eigen excreties na te gaan. Hij dronk liters zure melk en yoghurt om de slechte bacillen in zijn darmkanaal te doden, leefde zo hygiënisch, dat hij ten slotte van narigheid doodging. De conclusie, die dr. De Kruif uit deze en meer voorbeelden trekt, is deze: „Neem niet te veel notitie van uw eigen lichaam en ga niet mee met hen, die zeggen: „vast elke zes maanden naar een dokter.” — Je laat je dan te gauw van de wijs brengen, als de bloeddruk een tikje te hoog is of als er een spootje eiwit in de urine zit. Je ontzegt je dan vaak onnodig te veel van wat het leven prettig maakt. Je eigen body is de beste barometer, die waarschuwt wel wanneer het tijd is om naar een dokter te gaan. Deze behoeft niet

Levensmiddelen naar Duitsland

Vele gezinnen hebben in de laatste tijd enkele maanden onderdak verleend aan een jongen of meisje uit het Roergebied. En zij weten, dat de nood onder de kinderen daar nog groot is, ondanks het feit, dat omtrent Duitsland op dit punt ons wel eens andere berichten bereiken, waaruit mag blijken, dat ook daar de verdeling der aardse goederen zeer ongelijk is.

Via de organisaties, aangesloten bij het Ned. Cult. Contact met Duitsland, staat de mogelijkheid open eenmaal per maand een pakje met levensmiddelen te laten zenden naar een geadresseerde in Duitsland. Wie dit wil laten doen, die dient als volgt te handelen:

- 1e. Onder duidelijke vermelding van Uw naam en adres stuurt U aan Mevr. M. van Gorkom—Lechner, Mauritsstraat 64, Utrecht, secresse Landelijk Buitenkermelijk Bureau Pleegkinderen, bericht, dat U een pakket levensmiddelen wilt laten zenden naar Duitsland en U vermeldt duidelijk naam en adres van degene, voor wie het bestemd is.
- 2e. Gelijktijdig stuurt U een postwissel van f 5,— (géén giro!) naar het Centraal

Bureau van het Humanistisch Verbond, Bleyenburgerstraat 1, Utrecht. Op het strookje vermelden: Levensmiddelen-pakket Duitsland.

Het standaardpakket bestaat uit: suiker, bloem, havermout, jam of kunsthonig, elk 500 gr.; 250 gr. bak- of braadvet. 100 gr. cacao, 100 gr. biscuit, 1 blik leverpastei. Verzendkosten zijn in prijs inbegrepen. Het Ned. Rode Kruis neemt verzorging en verzending op zich.

Ons nieuwe Huis

Nu het Verbond eindelijk een eigen woning heeft betrokken, nemen wij deze gelegenheid te baat om onze hartelijke dank uit te spreken tot de Fam. van den Berkhof, die het bureau van het Verbond zoveel jaren gastvrijheid in hun huis hebben aangeboden. Weinigen zullen kunnen beseffen wat dit — en juist in de eerste na-oorlogse jaren — heeft betekend aan behelpen en andere zorgen. Wij zijn daarom blij thans omgekeerd gastvrijheid te kunnen aanbieden door een paar behoorlijke kamers ter verhuring te stellen.

periodiek te komen. De Chinese opvatting, om de dokter te betalen als je gezond en niet als je ziek bent, is nog zo kwaad niet. Je bent dan als regel hem gauw weer kwijt.

„En toch”, zegt dr. De Kr., „is de levende stof onsterfelijk. De levende stof, waaruit ik ben opgebouwd, kan blijven leven.” In zijn boekje beschrijft hij de proeven op biologisch gebied gedaan met levende stof, o.a. die van Prof. Loeb met eieren van de zee-egel. De wijfjes gaan dood binnen 24 uur, als ze in gewoon zeewater gehouden worden. Doet men er een oplossing van kaliumcyanide, voor alle schepselen een dodelijk vergift, bij, dan leven ze tot 75 uur lang. Ze blijven levensvatbaar, want als de eitjes daarna in aanraking komen met sperma van de mannelijke zee-egel, dan ontwikkelen zich larfjes uit de eieren. — Loeb ging verder. Hij weekte de larfjes in een weinig boterzuur, deed ze in zeewater en vervolgens in water, dat wat meer zout bevatte dan gewoon zeewater en zag tot zijn verbazing, dat de eitjes niet dood gingen, maar sigmenteerden, zich verder ontwikkelden en tenslotte uiteen vielen in talrijke zee-egel-larfjes, kindertjes zonder vader.

Het leven kan dus langs chemische weg, door chemische prikkels, worden onderhouden en tot nieuw leven worden gewekt.

Verdere onderzoekingen, w.o. die van Alexis Carrel, winner van een Nobelprijs,

worden aangehaald. Het is bekend, dat van een doodgeslagen slang de staart langer blijft leven dan de rest; het volksgeloof zegt — tot zonsondergang. — Zulke overlevende weefsels werden in bepaalde vloeistoffen bewaard — men kon ze in leven houden, zelfs doen groeien. — Carrel wist in bepaalde vloeistoffen, die geregeld ververs werden, het hart van een kip levend te houden. Toen dr. De Kr. het zag, klopte het al 17 jaar. De afgestorven cellen werden vervangen door nieuwe, het bleef leven, was onsterfelijk. Immers, zegt dr. De Kr., als het 17 jaar blijft leven, waarom dan geen 1700 jaar, al maar door? Toch kan een kip met de meeste zorg gehouden, niet langer dan 7 jaar blijven leven. Niet alleen het kippenhart, ook weefsels van marmotten, van honden en zelfs van mensen, wist men in het lab. van Carrel in het leven te houden.

Dr. De Kruif vindt deze proeven zeer bemoedigend en zegt daarover het volgende: „Als ik hard werk en zandzakken neer leg als golfbrekers, om mijn huis tegen het water van het Michigan meer te beschermen, dan krijg ik gauwer dan vroeger een kortere, versnelde ademhaling. Dat is mijn hartspier, die ouder wordt. Nu zeg ik, is dat wel zo erg? Mijn hart, mijn motor, is immers onsterfelijk en straks buiten wij dat

LANG VERWACHT — EN TOCH GEKOMEN

„Er zijn vele misverstanden in de wereld. Soms zijn ze heel hardnekkig! Zo verkeren veel mensen nog altijd in de mening dat het Humanistisch Verbond een verzameling van knappe mensen is, die niets liever doen dan met elkaar over allerlei zwaarwichtige onderwerpen praten en discussieren.” Met deze woorden begint de nieuwste uitgave van het Verbond, de voortreffelijk geschreven en geestig geïllustreerde brochure „Wat doet het Humanistisch Verbond?” Reeds lang hebben velen, die bereid zijn eens met niet-leden over het lidmaatschap van het Verbond te spreken, naar een dergelijke eenvoudige, duidelijke brochure uitgezien. Nu is hij er! Zowel de geestelijke grondslag van het Verbond als de politieke taak in het Nederlandse volksleven komen er aan de orde op een zeer leesbare wijze. Wij hopen, dat elk lid het geschriftje zal kopen, lezen, maar daarna ook zal laten lezen!

uit. Wij zijn nog lang niet aan het eind van proefnemingen en wetenschap.”

De zoëven genoemde prof. Loeb spreekt zich aldus uit: „De weefselcellen sterven niet, kunnen voortleven. Dood gaan is het lot van het meer samengestelde organisme, waarin verschillende groepen van cellen werken, die van elkaar afhankelijk zijn. Er kunnen bepaalde groepen van cellen, bepaalde organen zijn, die stoffen produceren, welke voor andere weefsels fataal zijn en hun functies belemmeren, waardoor het voortbestaan van het gehele organisme bedreigd wordt. Dit is het „zwarte schaap” onder het complex van organen, die het individu vormen.

„Ik lach weer”, zegt Paul de Kruif, „en draag nieuwe zandzakken aan, want gewis zal er straks een onderzoeker opstaan, die zo’n „zwart schaap” weet te verwijderen en te vervangen.”

Uit dit alles blijkt, dat de mens in staat is, op een voortbestaan van alles wat leeft, invloed uit te oefenen — en... met dr. Paul de Kruif zeggen we..... wij zijn nog lang niet aan het einde van proefnemingen en wetenschap.

In een volgend opstel gaan wij in deze nog iets verder en zal u het verband duidelijk zijn tussen dit onderwerp en de eugenetiek.

Wij lezen in „De Gemeenschap”, mededelingenblad van de Gemeenschap 's-Gravenhage van het Humanistisch Verbond:

Zo tegen het einde van het jaar is het meestal de gewoonte een kleine begroting te maken voor het komende jaar. En er zullen weinig gezinnen zijn, die niet tegelijkertijd zich dan afvragen: — Waar kunnen we dit jaar op bezuinigen? —

Leden van het Verbond zijn over het algemeen veelzijdig belangstellend en dus vaak ook lid van andere verenigingen en abonné op verschillende bladen en tijdschriften. Dit kost allemaal veel geld in deze dure tijd. Maar misschien mogen wij U toch één advies geven, indien U bezuinigingsmaatregelen gaat nemen.

Plaats U de post — contributie Humanistisch Verbond — weer op een veilige plaats. Wij zijn van mening, dat iedere bewuste humanist lid behoort te zijn en te

blijven van ons Verbond. Dit is een principiële uitspraak, die buitengewoon belangrijk is. Er bestaat nog altijd een hemelsbreed verschil tussen het lidmaatschap van een voetbalvereniging of muziekvereniging en ons lidmaatschap. Daarom mag ook niemand bedanken om financiële redenen. Ook al zou U op een bepaald moment niets kunnen missen, dan zou Uw lidmaatschap voor ons nog belangrijk zijn. Maar er zullen toch zeer weinig leden zijn, die geen 10 cent per week of 25 cent per maand beschikbaar willen stellen voor de ontzaglijk grote taak, waarvoor het Verbond gesteld is.

Gelukkig bestaan er ook mensen, die bij de ingang van het nieuwe jaar salarisverhoging krijgen. Wij hebben dus een stille hoop, dat er ook leden zijn, die aan contributieverhoging denken. Vol verwachting klopt ons hart!

Alain Fournier: Het grote avontuur. De vertaling door Max Nord van Le Grand Meaulnes, het voortreffelijke boek van deze 19e eeuwse Franse schrijver. Ook zeer geschikt voor jonge mensen. De Salamanderreeks. Querido, A'dam 1949.

Aug. de Wit: Gods Goochelaartjes. Een herdruk in de Salamanderreeks van dit bekende boekje, dat de schrijfster in 1932 publiceerde.

De Tiende Muze: 1. Alle brieven van J. Horatius Flaccus, door A. Rutgers v. d. Loeff. 2. Plato's Crito. De Dood van Socrates, door Dr. D. Loenen. De Tiende Muze is de Muze van de vertaling, door deze reeks eerbiedig en nauwgezet gediend. Het werk van Dr. Loenen zal velen in het Verbond uit zijn voordrachten reeds bekend zijn. Zij zullen het nu ook kunnen bezitten. v. Loghum Slaterus, Arnhem, 1949.

RECTIFICATIES

Het artikel „Goethe en Lavater” in het Nov.nr. van Mens en Wereld is geschreven door H. Herbers, wiens naam onderaan het stuk was weggevallen.

De Voorzitter van het Verbond vestigt er de aandacht op dat in zijn verslag over de int. conferentie te Rome (Oct.nr.) de naam van De Dageraad niet werd genoemd als deelnemer. Tot zijn spijt is dit niet gebeurd, doordat zijn aandacht zozeer gericht was op de buitenlandse organisaties. Inderdaad is De Dageraad zeker niet de minste organisatie in de wereld-unie en wij kunnen met voldoening vaststellen, dat de Dageraad-delegatie zeer dikwijls onze gezichtspunten deelde.

Het giro-nummer van de Henr. Roland Holst-Stichting moet zijn 542151!

45e Hoofdbestuursvergadering

De Voorzitter deelt mede, dat het leden-tal is gestegen tot 5098 op 19 Nov. 1949. De kalender is verschenen, evenals het vlugschrift: Wat doet het Humanistisch Verbond. Een geschriftje over De Stichting Mens en Wereld is uitgegeven; de schriftelijke cursus 1949/1950 is ter perse. Beverwijk, Nijehorne en Helmond worden als nieuwe gemeenschappen welkom geheten. Vervolgens komen enkele publicaties uit de kerkelijke pers over het humanisme en het H.V. ter sprake. Het commissie- en delegatiewerk passeert de revue, vervolgens de financiële regelingen in verband met de aankoop van het secretariaatsgebouw. De rapporten over de opvoeding en over het wetsontwerp inzake de echtscheiding naderen hun voltooiing. Tenslotte wordt de voorbereiding van het jaarcongres besproken.

Erasmus: De Lof der Zotheid. Vertaald door Mr. A. Dirkzwager Czn. en A. C. Nielson. Uitg. Paris, A'dam 1949. In dit boek vindt men Lat. en Ned. tekst naast elkaar. Beroemde boeken, die de eeuwen overleven, moeten voor elke tijd opnieuw worden vertaald. Dat is de waarde van deze uitgave. Maar niet de enige. Zij is ook zeer geslaagd, d.w.z. voor de moderne mens, die belangstelling heeft voor de grote humanist Erasmus, onmiddellijk toegankelijk. Verschaf haar dus toegang in aller huis en hoofd.

K. F. Proost: Aanvaarding. Een bundel essays van een Vrijz. Prot. predikant, die de traditie der zgn. linkse theologen voortzet. Te zeer mist men in het huidige Vrijz. Protestantisme het geluid dat eertijds mensen als Horreüs de Haas lieten horen en dat met het moderne humanisme zeer harmonieerde. Proost laat het ons weer horen. Een der laatsten?

HOOFDBESTUUR VAN HET HUMANISTISCH VERBOND.

Dagelijks Bestuur: Dr J. P. van Praag, voorzitter; Dr G. Stuiveling, ondervoorzitter; Drs I. Vijlbrief, secretaris; J. Rogge, penningmeester, Dr D. Loenen, lid.

Leden: Dr J. C. Brandt Corstius; Mevr. C. J. Blikslager—v. d. Sigtenhorst; Mevr. H. A. Polak—Schwarz; Prof. Dr H. J. Pos; Ir P. Schut; Mr A. Stempels; Prof. Dr J. B. Tielrooy; Mr J. in 't Veld; Dr Libbe van der Wal; M. G. Warffemius; Mr H. B. J. Waslander.

Leest:

„ELI, WAAR ZIJT GIJ?”

door

JO ZEEGERS-CLAESSEN

Een boek voor mensen, die weten dat uitbreiding van verstand geen wijsheid betekent en dat verstand zonder naastenliefde leidt tot vernietiging

Verkrijgbaar in de boekhandel en bij de uitg. Kluwer - Deventer.

Prijs f 2.75 (tweede druk)

(In Zwitserland uitgegeven in de Duitse taal.)

De motor draait . . .

Als het waar is dat men in het openbare leven eigen betekenis kan opmaken uit de geïrriteerdheid die anderen t.a.v. ons tonen, dan moet ons Verbond de laatste tijd wel snel in betekenis toenemen. Er gaat geen week voorbij, soms zelfs geen dag, of we vinden in de uitgebreide Nederlandse literatuur van boek en krant wel enkele boosaardige opmerkingen over het Humanisme of het Humanistisch Verbond. We behoeven daarom in deze rubriek geen voorbeelden te geven, noch minder behoeven we ons hier te verdiepen tegen deze opmerkingen. Een ding mag, neen moet, in deze rubriek echter wel gezegd worden: We kunnen deze, vaak boosaardige, critici geen groter dienst bewijzen dan ons met hen in een felle discussie te begeven en daarbij te vergeten dat positieve geestelijke opbouw onze grootste, en uiteindelijk onze enige, kracht is. Natuurlijk zullen we toch hier en daar „Lik op stuk” geven. Al was het maar omdat we nu eenmaal ook mensen zijn! Maar toch belangrijker dan dit „Lik op stuk” geven zijn twee andere dingen. De ernstige discussie, ik durf haast zeggen het ernstig overleg, met diegenen onder onze tegenstanders die het ernstig menen en ons in onze volle waarde erkennen. Ook daarop behoeft ik in deze rubriek niet in te gaan. Daarnaast echter de eigen opbouw, de geestelijke verdieping in eigen rijen en de hechte organisatorische fundering van ons Verbond. Dat is voor onszelf noodzakelijk en meteen ook het beste antwoord op allerlei boosaardigheden, want vloeien deze niet juist voort uit het onbegrip dat sommigen van onze tegenstanders vinden in de groeiende betekenis van het Humanisme, in geestelijke en organisatorische zin?

Kaderdagen

In het vorige nummer berichten we dat 200 leden aan de kaderdagen deelnamen. Het aantal blijkt thans dichterbij de 250 dan bij de 200 te liggen. We gaven reeds een kort verslag van de bijeenkomst in Groningen, het lijkt ons verstandiger van de andere plaatsen verslag uit te brengen bij gelegenheid van de volgende kaderdag op 5 Februari. We krijgen van deze 2e kaderdag reeds goede berichten! In het Noorden, Leeuwarden, is men ditmaal bezig er een weekend van te maken. Ook de districten Utrecht/N.-Holland maken er weer een weekend van, wat doen de andere gewesten?

Mogen we ook nog eens op een ander punt de aandacht vestigen? Ons Verbond heeft veel, goed geschoold, kader nodig. Laten we daarom niet tevreden zijn met de centrale en gewestelijke kadervorming. Wil dit werk werkelijk vrucht dragen dan moet het plaatselijk in de gemeenschappen worden voortgezet. Er zijn heel wat gemeenschappen waarvan het bestuur regelmatig met een groep leden in kleine bijeenkomsten, vaak huiskamerbijeenkomsten samenkomt, om de scholing ook onderling voort te zetten. En voor de verdieping en voor het onderling contact is ons Verbond in dit van de allerhoogste waarde!

100 X 100 actie

Aan deze actie is de laatste maanden hard gewerkt, zo hard dat het wel zeker is dat we de honderd certificaten inderdaad kwijt zullen raken. Het zou echter voor ons werk buitengewoon goed zijn als we niet 100 maar 110 of 120 certificaten konden plaatsen. Dat kan, als vooral die gemeenschappen die nog weinig of niets aan deze actie deden, ook nog even hun beste beentje voor zetten. U weet wat de bedoeling is: het vinden van mensen of groepjes van mensen die ons werk gedurende drie jaren met f 100,— willen steunen. U kunt ons helpen door:

1. In uw gemeenschap aan te dringen op een inzameling die f 100,— bijeenbrengt.
2. Ons adressen door te geven van mensen, al of niet lid van ons Verbond, van wie ge meent dat ze misschien f 100,— of een deel van dit bedrag, gedurende drie jaren, voor ons werk zullen willen geven.

Buitenwerk

Het lijkt nog ver weg, zomer 1950! Onze centrale buitenwerkcommissie is echter al druk bezig met de voorbereiding van een programma van kampen dat, als de tekenen niet bedriegen, ditmaal zal klinken als een klok. In het volgende nummer zullen we de rubriek „Naar Buiten” weer openen en zullen de eerste mededelingen over het centrale zomerwerk u bereiken o.a. over plaats, tijd, aard en prijs der kampen. Wat het laatste betreft kunnen we nu reeds verzekeren, dat we ons uiterste best doen de prijzen zo laag te stellen dat zeer velen in de gelegenheid zullen zijn onze kampen te bezoeken. De vele enthousiaste betuigingen die wij ontvingen door een enquête onder de deelnemers van vorig jaar maken dat wij gerust zijn over het komende aantal deelnemers. Wij zouden graag zien dat dit werk zich sterk uitbreidde. In de

zomer van 1947 begonnen we met 70 deelnemers, in 1948 waren het er 270, in 1949 groeide dit aantal tot 550. Zouden het er in 1950 700 of misschien al wel 800 zijn? Gemeenschapsbesturen maakt straks propaganda voor onze kampen!

Uitbreidingsactie

Door het vele andere werk is onze uitbreidingsactie er deze maanden een beetje bij ingeschoten. Januari, Februari en Maart zijn echter uitstekende maanden voor deze actie. De brochure „Wat doet het Humanistisch Verbond?”, speciaal voor deze actie geschreven, is nu eindelijk klaar gekomen en naar de gemeenschappen verstuurd. Bestelt deze brochure in groten getale en gebruikt hem bij het huisbezoek in de genoemde maanden. Aparte mededelingen voor deze actie van het Centraal Bureau zullen de gemeenschappen omstreeks Kerstmis bereiken, beraadt u echter nu reeds wat plaatselijk gedaan kan worden. De groei van ons Verbond moet regelmatig doorgaan!

Friesland

Friezen zijn niet gemakkelijk te overrompelen. In de eerste jaren van ons Verbond konden we in Friesland slechts moeilijk voet aan de grond krijgen. Nu komt er echter schot in. Onze bestaande gemeenschappen, met Leeuwarden aan de kop, funderen zich al sterker en breiden zich uit. Daarnaast komen nieuwe gemeenschappen.

Konden we vorige keer de oprichting van deze gemeenschap met 20 leden nog net melden, thans bereikt ons het bericht dat het ledental zich intussen uitgebreid heeft tot dertig. Lips en Stellingma hielden er reeds inleidingen, de voorzitter van Leeuwarden, Dr. Van Kreveld, zal er met Kerstmis spreken.

Drachten

Op 11 December werd de gemeenschap Drachten opgericht, de vergadering was uitstekend bezocht, er gaven zich ongeveer twintig nieuwe leden op. Men zal een energieke poging doen het ledental snel uit te breiden. In 't begin van het volgend jaar zal Lips er spreken.

Witmarsum

Hier zullen we begin Januari een nieuwe gemeenschap oprichten, tijdens de voorbereidende bespreking gaven zich al enkele nieuwe leden op.

Tenslotte nog enkele kleine grepen uit een grote hoeveelheid materiaal.

Zeeland

Ook in deze provincie hebben we nu vaste voet aan de grond. Vooral de gemeenschap Middelburg begint aardig te groeien, daarnaast werken ook Vlissingen, Goes en Zierikzee. Dr. Van Ettingen uit Apeldoorn maakte een tournee door deze gemeenschappen, ook Drs. Vijlbrief en Lips spraken er de laatste twee maanden. Aan de 100 X 100 actie wordt hier hard gewerkt.

Op 22 December zal een poging worden gedaan om een nieuwe gemeenschap in Breskens op te richten.

KUNSTOCHTEND AMSTERDAM.

26 December 1949 (2e Kerstdag).

Barleusgymnasium, Weteringschans 29, 10.30 precies.

Voordracht MAX CROISSET

Muizen en Mensen

van de Amerik. schrijver John Steinbeck.
Entree f 0,75.

Amersfoort

Op 27 November belegde deze gemeenschap een kunstmorgen met de hoboïst Jaap Stotijn en de pianist Leo Driehuys. De zaal was geheel vol.

Zaandam

Op 11 December sprak Lips hier over: Jeugd en Humanisme. Men gaat er nu een jongerengroep oprichten. Daarnaast zal vanuit Zaandam een poging worden gedaan om in Januari of Februari te Wormerveer een nieuwe gemeenschap te stichten.

Winterswijk

Hier zal nog voor Kerstmis een poging worden gedaan om tot een nieuwe gemeenschap te komen. Mr. H. B. J. Waslander zal er spreken.

Assen

Naast enkele Zondagochtendbijeenkomsten werden enkele uitstekend geslaagde huiskamerbijeenkomsten gehouden.

Haarlem

Ook hier is thans een, nog kleine, maar enthousiaste jongerengroep aan het werk.

Deventer

In deze, zeer actieve, gemeenschap gaat men op Maandag 2 Januari een Nieuwjaarsbijeenkomst houden met een bont, cultureel, programma.

Dit was slechts een zeer fragmentarisch, haast telegrafisch, overzicht. Genoeg echter om te mogen concluderen: De motor draait..... op een hoog aantal toeren.

H. LIPS, Madoerastraat 35, A'foort.
Tel. 5677.

Leraar (Gooi) vraagt beschaafde

Huishoudster

in gezin met schoolgaande kinderen.

Hulp voor ruw werk aanwezig.

Br. letter D no. 1. Centraal Bureau Hum.
Verbond, Bleyenburgerstraat No. 1 - Utrecht.



AURORA

Opricht
1887

De levens- en pensioen- verzekering van „DE WEEZENKAS”

Vereniging op de grondslag van het
beginsel „Opvoeding zonder Geloofs-
dogma”.

Inlichtingen:
HERENGRACHT 62
AMSTERDAM
Telefoon: 47006-42878

December-bulletin van het Centraal Bureau te Utrecht

LIJST van bij het C.B. voorhanden en bij de Gemeenschap verkrijgbare boeken en brochures.

Dr D. LOENEN, Athene. Het Hellas van Hellas

155 bladzijden, gecartoneerd f 3,75

P. SPIGT e.a. Prof. Mr Dr Leo Polak

Een erflater van onze beschaving.

79 bladzijden - Met fraaie foto - Gebonden . . . f 1,—

Dr J. P. VAN PRAAG, Modern Humanisme

Een renaissance?

„Dit boek is geboren uit de behoefte aan een verantwoorde levensbeschouwing op niet godsdienstige basis, die zowel fundament voor het persoonlijk leven als richtlijn voor een cultuurscheppende activiteit zou kunnen zijn. Deze levensbeschouwing is het moderne humanisme, waarvan dit boek getuigt.”

251 bladzijden - Gebonden f 7,50
(Voor leden van het Humanistisch Verbond f 5,90.)

J. TIELROOY, Ernest Renan

Een groot Humanist, zijn leven en werken.

177 bladzijden - in linnen band f 5,90

MATTHIJS VERMEULEN, Het Avontuur van den Geest

De plaats van de mens in dit avontuur.

„Dit is het Avontuur van den Geest gelijk zich lezen laat uit de dingen en feiten, die wij leerden kennen. Het avontuur van onzen geest gedurende den langen loop der tijden, het avontuur van den Geest, uit wien wij gingen naar hier, wiens droom wij te verwerkelijken kregen.”

Goed verzorgd - 179 blz. - in linnen stempelband f 4,90

M. G. WARFFEMIUS, Geloof en Ongeloof

172 bladzijden in cartonnen band f 4,25

M. G. WARFFEMIUS, Denkers en Strijders

Om de eerbiediging van de menselijke persoonlijkheid.

120 bladzijden - met 7 portretten - in linnen band f 2,50
INHOUD: Inleiding — Erasmus van Rotterdam — Dirck Volkertszoon Coornhert, strijder voor verdraagzaamheid — Giordano Bruno — Spinoza, zijn leven — Spinoza's leer — Diderot — Jean Jaures — Leo Polak — Slotwoord en literatuur-opgaven.

Bestelt nog tijdig de

HUMANISTISCHE WEEKKALENDER

Ets Käthe Kollwitz; typografische verzorging Dick Dooyes; teksten verzameld door H. G. Cannegieter en Dr Garrit Stuiveling.

Prijs f 1,50 franco per post.

A. C. OERLEMANS. Man en Vrouw

Sexuele voorlichting voor moderne mensen.

126 bladzijden in linnen band f 3,90

Dr V. W. D. SCHENK, Liefde, Huwelijk en Sexualiteit

146 bladzijden - in linnen band f 3,90

Beginsel en Doel van het Humanistisch Verbond f 0,15

Rapport met betrekking tot het vraagstuk van de bijbelkennis en het godsdienst-onderwijs op de Openbare School.

Voorzien van een toelichting f 0,10

H. CANNEGIETER, A B C voor Mens en samenleving

Veertig onderwerpen - (Zie October-bulletin).

82 bladzijden - gebrocheerd thans f 0,50 (franco p. p. f 0,55)

H. LIPS, Wat doet het Humanistisch Verbond?

Met tekeningen van Jo van Praag.

INHOUD: Een hardnekkig misverstand — Praten en doen — Zondagochtend-bijeenkomsten — Bouwen en breken — Mens en Wereld — Bezoek in Gevangenis, Ziekenhuis, Kampen — Buitenkerkelijk Bureau Pleegkinderen — Onze culturele taak — Midden in het volk — Wie de jeugd heeft, heeft de toekomst — Humanisering van het openbare leven — Meningsvorming — Wie zal dat betalen — Wat doet Gij? 18 bladzijden f 0,15

Dr J. P. VAN PRAAG, Autonoom Humanisme

(Bewerking van een rede, gehouden op een studenten-congres te Utrecht, Juli 1946 f 0,30

Dr J. P. VAN PRAAG, Humanisme en Communisme

Congres-rede April 1949 te Utrecht f 0,15

G. WALSCHAP, Beeld van de Humanist 25 cent

M. G. WARFFEMIUS, Het Humanistisch Verbond en de Onkerkelijken.

Over de uitslag van de Volkstelling f 0,10

RADIOLEZINGEN, gebundeld:

HUMANISTISCHE WAARDEN

LEZINGEN VAN: Dr G. Stuiveling, Mr H. B. J. Waslander, Dr J. P. van Praag, Prof. Dr H. J. Pos, Dr J. C. Brandt Corstius, Dr Libbe van der Wal, E. Frater Smid, Prof. Mr H. R. Hoetink, Prof. Dr Johannes Tielrooy, Dr Annie Romein-Verschoor f 0,75

Dr D. LOENEN, In de spiegel der oudheid

(3 lezingen) f 0,25

Dr D. LOENEN, Uit de schat van Hellas

(3 lezingen) f 0,30

HET WOORD VAN DE WEEK

Volledige tekst van de in de rubriek „Geestelijk Leven”, 's Zondagsmorgens kwart voor 10, door de V.A.R.A. uitgezonden lezingen.

10 cent per lezing. Abonnement één gulden per kwartaal, bij vooruitbetaling.

Ter vereenvoudiging van onze Administratie is het zeer gewenst bestellingen aan het C.B. in den regel contant te voldoen, per giro of postwissel. Postgiro 304960 t.n.v. Hum. Verbond te Utrecht, Bleyenburgerstraat no. 1.